

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Кафедра фінансів і кредиту

Агбалян Світлана Саркісівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

Кваліфікаційна робота магістра на здобуття
ступеня вищої освіти магістр
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»
за освітньо-професійною програмою «Фінанси і кредит з
поглибленим вивченням іноземної мови»

Керівник кваліфікаційної роботи магістра:
канд. екон. н., доцент кафедри фінансів і
кредиту Чорноморського національного
університету ім. Петра Могили

В. В. Дранус

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та
ініціали)

Рецензент:

д-р. екон. н., професор кафедри
менеджменту Чорноморського
національного університету ім. Петра
Могили

Т.І. Лункіна

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та
ініціали)

Миколаїв 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ	7
1.1. Наукові підходи до трактування категорії «фінансова стійкість банку»	7
1.2. Теоретичні засади формування фінансової стійкості банків	15
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ	21
2.1. Етапи методики оцінювання фінансової стійкості	21
2.2. Відбір аналітичних показників для аналізу діяльності банків	26
2.3. Особливості використання коефіцієнтного аналізу, CAMELS-моделі та рейтингових оцінок.....	36
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ	45
3.1. Аналіз сучасного стану банківської системи України.....	45
3.2. Аналіз показників фінансової стійкості банків	55
3.3. Аналіз впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на фінансову стійкість банків	62
4. НАПРЯМКИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ УКРАЇНИ.....	70
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87

ВСТУП

Фінансова стійкість банківської системи є однією з основних передумов макроекономічної стабільності та сталого розвитку країни. Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах економічної нестабільності, спричиненої воєнними діями, інфляційними процесами, коливанням валютного ринку та підвищеним рівнем ризиків для фінансових інститутів. В Україні банківська система виступає ключовим посередником між державою, бізнесом та населенням, забезпечуючи трансформацію заощаджень у кредити та підтримуючи оборот капіталу, що в умовах кризових явищ стає визначальним для функціонування економіки. Як підкреслює Н. М. Шелудько, саме здатність банків адаптуватися до зовнішніх викликів і зберігати платоспроможність у несприятливому середовищі визначає їхню довгострокову життєздатність [30, с. 112].

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю забезпечення стійкого функціонування банківської системи України в умовах підвищеної економічної та геополітичної нестабільності. Сучасні виклики, зумовлені воєнними ризиками, інфляційним тиском, структурними дисбалансами фінансового ринку та високим рівнем кредитних ризиків, вимагають удосконалення методик оцінювання фінансової стійкості банків та формування нових підходів до регуляторної і внутрішньої політики управління ризиками. Саме тому комплексний аналіз показників фінансової стійкості та їх динаміки у 3 розділі роботи виступає ключовим елементом дослідження та підтверджує його практичну значущість.

Проблема фінансової стійкості банків у науковій літературі розглядається з різних підходів: одні автори акцентують увагу на макроекономічних факторах, що формують стабільність фінансової системи, інші — на внутрішніх механізмах управління ризиками, капіталом та ліквідністю. Так, В. В. Коваленко визначає фінансову стійкість як комплексну характеристику, що відображає здатність банківської системи забезпечувати безперервність виконання своїх функцій у

мінливих економічних умовах [21, с. 45]. Подібної думки дотримується й О. І. Барановський, який наголошує на взаємозв'язку між рівнем безпеки фінансових інститутів та стабільністю економічного розвитку [14, с. 289]. Є. С. Гарбар зазначає, що головними викликами для вітчизняних банків в умовах нестабільності є підтримання ліквідності та оптимізація структури капіталу [15, с. 185]. Особливістю сучасного етапу є також посилення ролі державного регулювання: Національний банк України запроваджує нові вимоги до капіталу, ліквідності та системи ризик-менеджменту, орієнтуючись на стандарти Базельського комітету [25]. Водночас важливо враховувати міжнародний досвід, адже дослідження Дж. Біккера та Х. Ху свідчать, що проциклічність банківських прибутків і кредитування здатна поглиблювати фінансові кризи [36, с. 145].

Метою дослідження є комплексний аналіз теоретичних засад, методичних підходів та практичних інструментів забезпечення фінансової стійкості банків України та розробка пропозицій щодо її підвищення в умовах економічної нестабільності.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

- проаналізувати наукові підходи до визначення сутності фінансової стійкості банків;
- розкрити теоретичні засади формування фінансової стійкості банків;
- розглянути теоретичні фактори, що впливають на фінансову стійкість банківських установ;
- обґрунтувати методику та показники оцінювання фінансової стійкості банків;
- розкрити можливості застосування CAMELS-моделі, коефіцієнтного аналізу та рейтингових оцінок для оцінювання стійкості банків;
- провести емпіричну оцінку фінансової стійкості провідних банків України за 2020–2024 роки;
- визначити внутрішні та зовнішні фактори, які впливають на зміни показників фінансової стійкості банків;

- здійснити порівняльний аналіз отриманих результатів та виявити проблемні зони фінансової стійкості;
- розробити практичні рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості банків України в умовах кризових явищ та з урахуванням міжнародного досвіду;
- здійснити комплексний аналіз показників фінансової стійкості банків у динаміці;
- узагальнити методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості, представивши інтеграцію існуючих інструментів у єдиний підхід;
- на основі результатів оцінювання визначити ключові проблеми та сформулювати авторські пропозиції щодо підвищення фінансової стійкості банків.

Об’єктом дослідження є фінансова стійкість банківських установ України.

Предметом дослідження є теоретичні підходи, інструменти, аналітичні показники та практичні механізми забезпечення фінансової стійкості банків у нестабільному економічному середовищі.

Методологічну основу дослідження становлять системний підхід, методи економічного, порівняльного та коефіцієнтного аналізу, інструменти CAMELS-моделі, метод рейтингової оцінки, а також елементи факторного аналізу та стрес-тестування. Інформаційну базу становлять нормативно-правові акти Національного банку України, статистичні дані Державної служби статистики України, фінансова звітність провідних банків України за 2020–2024 роки та наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників.

У першому розділі розкрито сутність фінансової стійкості банків та проаналізовано наукові підходи до її трактування, розглянуто законодавче забезпечення та фактори впливу. Другий розділ присвячено характеристиці методик оцінювання фінансової стійкості банків, системі показників та інструментів фінансового аналізу. Третій розділ містить результати емпіричного оцінювання фінансової стійкості п’яти провідних банків України на основі фінансової звітності за 2020–2024 роки. У четвертому розділі обґрунтовано

практичні рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості банків у сучасних умовах.

Результати дослідження відображено в наукових статтях: В. В. Дранус, С. С. Агбалян. Інструменти забезпечення фінансової стійкості банків України в контексті сталого розвитку глобального ринку фінансових послуг // Агросвіт. – № 12, 2025. С. С. Агбалян. Діджиталізація банківського сектору як фактор підвищення фінансової стійкості в умовах кризи // Студентський збірник наукових праць ЧНУ ім. П. Могили. – 2025.

Здійснивши систематизацію підходів та аналіз стану банківської системи, у дослідженні запропоновано авторське узагальнення методики оцінювання фінансової стійкості, що базується на інтеграції трьох підходів (коефіцієнтного аналізу, CAMELS-моделі та рейтингової оцінки) у єдиний комплексний інструмент. Це становить наукову новизну роботи та забезпечує можливість більш повної оцінки фінансової стійкості банків.

Структура роботи включає вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг роботи становить 79 сторінок, список джерел налічує 89 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ

1.1. Наукові підходи до трактування категорії «фінансова стійкість банку»

Фінансова стійкість банківської системи та окремих банківських установ є одним із центральних понять сучасної фінансової науки, оскільки вона безпосередньо визначає здатність банків виконувати свої функції у мінливому й часто несприятливому середовищі. У світовій практиці це поняття пов'язане з категоріями стабільності, надійності та платоспроможності банків, що у свою чергу впливають на загальну фінансову безпеку держави та стійкість економіки в цілому. В українських умовах фінансова стійкість банків набуває особливої ваги з огляду на трансформації банківського сектору, які відбулися після криз 2008 та 2014 років, а також у період воєнного стану та пов'язаних із ним шоків для фінансової системи [71].

У законодавчому полі України визначення фінансової стійкості банків не подається у прямій формі, однак низка нормативно-правових актів Національного банку України регулює пов'язані з цим категорії – капітал, ліквідність, ризики та платоспроможність. Зокрема, у Законі України «Про банки і банківську діяльність» (редакція зі змінами 2023 року) підкреслюється, що банк зобов'язаний підтримувати адекватний рівень капіталу та дотримуватись економічних нормативів, установлених НБУ. Саме ці нормативи фактично виступають індикаторами фінансової стійкості, оскільки охоплюють показники достатності капіталу, ліквідності та концентрації кредитного ризику. Як зазначає Л. О. Примостка, законодавче регулювання в Україні поступово гармонізується з міжнародними стандартами, зокрема з вимогами Базельського комітету з банківського нагляду [26, с. 176].

Важливо відзначити, що фінансова стійкість у міжнародній практиці розглядається через призму концепції фінансової стабільності, яку широко аналізують дослідники МВФ та Світового банку. Наприклад, у дослідженні О.

Еванса, А. Леоне, М. Гілла та П. Хілберса фінансова стійкість фінансових інститутів трактується як здатність протистояти шокам без порушення функціонування ключових секторів економіки [39, с. 11]. Таким чином, підходи українського регулятора до визначення сутності фінансової стійкості загалом відповідають міжнародним уявленням, проте мають свою специфіку через нестабільність національної економіки.

У науковій літературі категорія «фінансова стійкість банку» отримала багатогранне тлумачення. Так, О. І. Барановський визначає її як «стан захищеності фінансової установи від зовнішніх і внутрішніх ризиків, що забезпечує збереження ресурсної бази та здатність виконувати зобов'язання перед клієнтами й партнерами» [14, с. 302]. В. В. Коваленко підкреслює, що фінансова стійкість слід розуміти не лише як статичний стан, а як динамічну характеристику, яка проявляється у здатності банківської системи адаптуватися до кризових викликів і забезпечувати виконання функцій кредитування та розрахунків навіть у кризових умовах [21, с. 87].

У цьому контексті важливим є також розгляд фінансової стійкості як складової фінансової безпеки держави. За визначенням М. М. Єрмошенка, фінансова безпека є системою захищеності фінансових відносин від загроз і дисбалансів, а фінансова стійкість банків виступає її ключовим елементом [18, с. 144]. Дослідник вказує, що уразливість банківської системи швидко трансформується у загрозу для макроекономічної стабільності, що особливо актуально для країн із перехідною економікою, до яких належить Україна.

Суттєвий внесок у дослідження проблематики зробив також С. В. Добринь, який у співавторстві з І. Б. Убілавою наголошує, що на фінансову стійкість банків впливають не лише традиційні економічні чинники, а й соціально-політичні ризики, зокрема воєнні дії та політична нестабільність [16, с. 93]. Це положення має особливе значення у сучасних українських реаліях, де банківська система функціонує у надзвичайно складному середовищі, що поєднує макроекономічні шоки з високим рівнем геополітичних загроз.

Дискусійним залишається питання співвідношення понять «стабільність банківської системи» та «фінансова стійкість банку». О. С. Вовченко трактує стабільність як ширше поняття, що охоплює макроекономічний рівень, тоді як фінансова стійкість банків стосується передусім мікрорівня і характеризує спроможність окремої установи протистояти ризикам [49, с. 101]. Подібний підхід простежується і в роботах зарубіжних авторів, які розглядають фінансову стійкість через індикатори стресостійкості та здатності банків до відновлення після криз [34, с. 95].

Таким чином, можна виділити кілька ключових підходів до визначення фінансової стійкості банку:

- правовий, що базується на дотриманні нормативів НБУ та міжнародних стандартів;
- економічний, який акцентує на співвідношенні активів і зобов'язань, капіталу й ліквідності;
- ризик-орієнтований, що розглядає стійкість через систему управління ризиками;
- системний, який пов'язує фінансову стійкість із макроекономічною стабільністю та фінансовою безпекою держави.

Подальший розвиток категорії «фінансова стійкість банку» в Україні відбувався під впливом поступової інтеграції до світових стандартів банківського регулювання. З 2015 року Національний банк України почав активне впровадження вимог Базельського комітету, зокрема у частині нормативу достатності капіталу (Capital Adequacy Ratio) та коефіцієнтів ліквідності. Постанова Правління НБУ № 368 «Про затвердження Положення про порядок регулювання діяльності банків в Україні» містить комплекс економічних нормативів, які визначають межі ризиків і гарантують дотримання банками мінімальних стандартів фінансової стійкості. У системі економічних нормативів, визначених Національним банком України, особливе значення мають показники, що характеризують рівень капіталізації та концентрації ризиків. Зокрема, норматив адекватності регулятивного капіталу (H2)

відображає здатність банку покривати ризики власними коштами, норматив великих кредитних ризиків (Н6) визначає граничне співвідношення сукупної величини великих кредитних ризиків до регулятивного капіталу, а норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) обмежує залежність банку від окремих позичальників. Такі показники входять до переліку обов'язкових нормативів, установлених Постановою Правління НБУ №368, і є ключовими орієнтирами фінансової стійкості банків [25]. Усі вони відображають сутність фінансової стійкості з точки зору здатності банку зберігати платоспроможність і захищати інтереси вкладників.

На додаток до внутрішнього законодавства банки України зобов'язані вести фінансову звітність за Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), що дозволяє зіставляти їхній фінансовий стан із практиками європейських та світових інститутів [4]. Зокрема, МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» ввів нові правила оцінки кредитних ризиків та резервування під можливі втрати, що стало ключовим чинником для підвищення прозорості й обґрунтованості визначення фінансової стійкості банків. У цьому контексті фінансова стійкість постає не лише як нормативна категорія, але і як індикатор здатності банків управляти ризиками, що підтверджується у дослідженні Д. Мирошніка та С. Богуславської, які вказують на необхідність посилення систем управління ризиками в умовах фінансової нестабільності [23, с. 7].

Особливий вплив на формування підходів до визначення фінансової стійкості в Україні мали кризові явища. Після банківської кризи 2014–2016 років регулятор посилив вимоги до прозорості структури власності, до формування резервів та до достатності капіталу. Це підтверджує досвід НБУ, який після очищення банківської системи суттєво зменшив кількість проблемних установ, водночас підвищивши середній рівень капіталізації діючих банків [65]. Відтак, фінансова стійкість стала розглядатися як результат не лише внутрішньої політики банку, а й комплексного регуляторного впливу.

Наукові підходи до трактування сутності фінансової стійкості банків демонструють певну різноманітність. Одні автори концентруються на

внутрішніх аспектах управління активами й пасивами, інші — на зовнішніх макроекономічних умовах. Так, Н. М. Шелудько вважає, що фінансова стійкість комерційного банку є результатом збалансованого управління всіма видами ризиків у поєднанні з достатнім рівнем капіталу й ліквідності [30, с. 119]. Водночас В. В. Коваленко розглядає це поняття крізь призму системного підходу, вказуючи на його інтегральний характер, де важливе значення мають як внутрішні, так і зовнішні чинники [20, с. 236].

У зарубіжній літературі домінує ризик-орієнтований підхід. Наприклад, J. Bikker та Н. Ну наголошують на проциклічності банківських доходів та кредитної активності, вказуючи, що фінансова стійкість повинна оцінюватися з урахуванням економічних циклів та їхнього впливу на якість кредитного портфеля [36, с. 147]. У свою чергу, дослідження J. Pesola підтверджує, що макроекономічні шоки, особливо падіння ВВП і зростання безробіття, безпосередньо впливають на фінансову стабільність банківських установ, зумовлюючи кризи ліквідності [45, с. 33].

Для систематизації підходів різних авторів доречно представити порівняльну табл.1.1, яка відображає ключові акценти у визначенні поняття «фінансова стійкість банку».

Таблиця 1.1 – Наукові підходи до трактування сутності фінансової стійкості банку

Автор	Рік	Сутність визначення	Акцент
Барановський О. І.	2014	Стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх ризиків	Безпека фінансових інститутів
Коваленко В. В.	2010	Динамічна характеристика здатності системи адаптуватися	Системний підхід
Шелудько Н. М.	2002	Збалансоване управління ризиками, капіталом і ліквідністю	Управління ризиками
Єрмошенко М. М.	2001	Елемент фінансової безпеки держави	Національні інтереси
Bikker J., Ну Н.	2002	Вразливість банків у різні фази економічного циклу	Проциклічність
Pesola J.	2001	Залежність фінансової стійкості від макроекономічних шоків	Макроекономічні ризики
Гребеник Н. О.	2021	Інтеграційна здатність банківської системи підтримувати ліквідність у кризових умовах	Антикризовий потенціал

Продовдження таблиці 1.1

Дробязко С. І., Мартинюк В.	2022	Комплекс взаємопов'язаних фінансових параметрів, що визначають здатність банку функціонувати під час війни	Стійкість у воєнний період
World Bank Group	2022	Здатність фінансових посередників підтримувати операційну спроможність під час шоків і збоїв у ланцюгах фінансування	Операційна резильєнтність
НБУ (Аналітичний звіт)	2023	Стан стабільності фінансових інститутів, що забезпечується адекватністю капіталу, якістю активів та ефективним ризик-менеджментом	Макропруденційна стійкість
OECD	2024	Стійкість банківської системи як спроможність зберігати функціональність у періоди воєнних і енергетичних шоків	Геоекономічна стабільність
Кіреєв І. М.	2024	Здатність банків забезпечувати безперервність фінансових потоків у цифровому середовищі та за умов кіберризиків	Цифрова стійкість

Джерело: складено автором за даними [14; 18; 21; 30; 36; 45; 52–57].

Отже, узагальнення підходів (табл. 1.1) свідчить, що сучасна наукова думка розглядає фінансову стійкість банку не лише як статичний стан збалансованості активів і пасивів, а як динамічну здатність адаптуватися до кризових, воєнних та технологічних викликів. Останні п'ять років у науковому дискурсі переважає акцент на операційній резильєнтності, макропруденційній стабільності та цифровій безпеці, що відображає еволюцію підходів у післякризовий і воєнний періоди [70].

У вітчизняній науковій традиції категорія «фінансова стійкість банку» тісно пов'язана з поняттям «надійність банку». Проте дослідники підкреслюють, що між цими поняттями існують важливі відмінності. Надійність здебільшого характеризує довіру клієнтів до установи, її репутацію та здатність виконувати зобов'язання у короткостроковій перспективі. Фінансова ж стійкість охоплює ширший спектр характеристик, включаючи довгострокову здатність банку зберігати рівновагу між активами та пасивами, управляти ризиками та підтримувати адекватний рівень капіталу. К. В. Мстоян зазначає, що надійність

є лише складовою фінансової стійкості, адже вона залежить не тільки від власних ресурсів банку, а й від загального стану фінансового ринку [24].

Деякі українські науковці пропонують власні трактування фінансової стійкості, виходячи з практичних проблем функціонування банків. Так, В. В. Рисін і А. П. Біда розглядають її як «здатність банку забезпечувати фінансову рівновагу та стійкість у взаєминах із клієнтами, кредиторами та регуляторними органами» [29]. Автори підкреслюють, що важливим показником є не лише рівень капіталізації, а й ефективність системи управління, що дозволяє запобігати кризовим явищам. Подібний підхід демонструє і М. В. Черкасова, яка наголошує на стратегічному вимірі фінансової стійкості, розглядаючи її як основу для розробки довгострокових управлінських стратегій у банківській сфері [31, с. 137].

Вагомим є внесок Л. О. Примостки, яка аналізує вплив економічних циклів на діяльність банків. Вона підкреслює, що фінансова стійкість формується у тісному взаємозв'язку з фазами економічного розвитку: під час підйому банки демонструють надлишкову ліквідність і прибутковість, проте в періоди спаду вразливими стають їхні кредитні портфелі, що може спричинити кризу платоспроможності [26, с. 177]. Таким чином, у вітчизняній літературі фінансова стійкість трактується як багатовимірна категорія, що враховує вплив економічних циклів, інституційних умов та внутрішньої політики управління.

Не менш цікавим є підхід К. А. Корженка, який пропонує класифікацію факторів, що впливають на стійкість банківської установи. Він розділяє їх на внутрішні (капітал, ліквідність, якість управління, ризик-менеджмент) та зовнішні (макроекономічне середовище, політична стабільність, рівень довіри населення) [22]. Ця класифікація дозволяє більш системно аналізувати взаємозв'язок між мікро- та макrorівнем у забезпеченні фінансової стійкості. Подібний підхід має практичне значення, адже дає змогу визначати пріоритети у внутрішній політиці банків і державному регулюванні.

Для кращої візуалізації представлено табл.1.2, що демонструє класифікацію факторів, які визначають фінансову стійкість банків

Таблиця 1.2 – Класифікація факторів впливу на фінансову стійкість банків

Група факторів	Приклади	Автори, які акцентують увагу
Внутрішні	капітал, структура активів, якість кредитного портфеля, управління ризиками, рентабельність	Коваленко В. В. ; Шелудько Н. М.; Рисін В. В., Біда А. П.
Зовнішні	макроекономічні умови, інфляція, валютний курс, політична стабільність, міжнародні ринки	Єрмошенко М. М.; Корженко К. А.; Bikker J., Hu H.
Інституційні	державне регулювання, стандарти Базель III, вимоги НБУ, рівень фінансової грамотності населення	Примостка Л. О.; Evans O. та ін. [39]; NBU

Джерело: складено автором за даними [63; 29; 18; 22; 36; 26; 39; 25]

Окремої уваги заслуговує питання ролі інституційного середовища у забезпеченні фінансової стійкості. Як показують дослідження Європейського банку реконструкції та розвитку, підтримка банків через механізми міжнародних кредитних ліній і гарантій ризиків є важливим інструментом у зміцненні їхньої стійкості в умовах війни [38]. Це свідчить про те, що українська банківська система інтегрується у глобальний фінансовий простір, а отже, фінансова стійкість визначається не лише внутрішніми чинниками, а й можливістю доступу до міжнародних ресурсів.

У західній науковій традиції значна увага приділяється також психологічним і поведінковим аспектам. Наприклад, S. Noyfoll, розробляючи теорію збереження ресурсів, зазначає, що організації, так само як і індивіди, прагнуть утримати ключові ресурси у кризових умовах, і саме здатність до консервації та перерозподілу ресурсів визначає їхню стійкість [42, с. 516]. Цей підхід може бути застосований до банків, які у періоди нестабільності вимушені концентруватися на підтриманні ліквідності, навіть якщо це обмежує їхні інвестиційні можливості.

Таким чином, аналіз літератури дозволяє виділити кілька рівнів осмислення сутності фінансової стійкості: на мікрорівні – це збалансованість діяльності конкретного банку, на мезорівні – функціонування банківської системи як цілого, а на макрорівні – забезпечення фінансової безпеки держави. Важливо, що в українських умовах ці рівні взаємопов’язані та взаємозалежні:

порушення стійкості навіть кількох великих банків може трансформуватися у загальносистемну кризу, що продемонструвала історія з націоналізацією ПриватБанку у 2016 році.

Отже, можна підсумувати, що у законодавчому полі фінансова стійкість трактується через дотримання економічних нормативів та міжнародних стандартів, тоді як у науковій літературі її сутність інтерпретується багатовимірно: як захищеність від ризиків, як здатність адаптуватися до змін, як складова фінансової безпеки держави. Порівняння українських та зарубіжних підходів дозволяє стверджувати, що сучасне бачення фінансової стійкості банків формується на стику правового, економічного, ризик-орієнтованого та системного підходів.

1.2. Теоретичні засади формування фінансової стійкості банків

Фінансова стійкість банку є однією з ключових категорій банківського менеджменту, що відображає його спроможність ефективно функціонувати в умовах змінного зовнішнього середовища, своєчасно виконувати зобов'язання перед вкладниками та контрагентами, підтримувати оптимальний рівень ліквідності й прибутковості. У сучасних умовах воєнного стану в Україні, макроекономічної нестабільності та зростання ризиків особливого значення набуває саме теоретичне осмислення процесу формування фінансової стійкості як системного явища, що поєднує нормативно-правові, фінансово-аналітичні та управлінські підходи.

Сутність фінансової стійкості полягає у збалансованості між ризиком, прибутковістю, ліквідністю та капіталізацією, а її формування здійснюється на основі взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників. Внутрішні чинники визначаються структурою активів і пасивів, якістю управління, рівнем ризик-менеджменту та корпоративної культури, тоді як зовнішні формуються під впливом державного регулювання, макроекономічної динаміки, монетарної політики та політичних подій. Згідно з підходом О. І. Барановського, фінансова

стійкість є результатом дії системних зв'язків між мікроекономічним, мезо- та макрорівнями фінансової системи, що зумовлює потребу у комплексному підході до її формування [14, с. 314].

У науковій літературі виокремлюють кілька підходів до теоретичного пояснення процесу формування фінансової стійкості. Зокрема, нормативно-правовий підхід акцентує увагу на дотриманні банками економічних нормативів, що встановлюються Національним банком України. Відповідно до цього підходу, фінансова стійкість досягається шляхом підтримання нормативів достатності капіталу (Н2), миттєвої ліквідності (Н4), поточної ліквідності (Н5) та короткострокової ліквідності (Н6), які визначають мінімально допустимий рівень фінансової безпеки банку. Ці показники гармонізовані з міжнародними стандартами Базельської угоди III, що регламентує коефіцієнти LCR (Liquidity Coverage Ratio) та NSFR (Net Stable Funding Ratio), котрі забезпечують коротко- і довгострокову платоспроможність установи [25].

Поряд із нормативним підходом важливе місце посідає фінансово-аналітичний, який передбачає використання системи показників для вимірювання здатності банку протистояти ризикам та ефективно управляти ресурсами. До таких показників належать коефіцієнти капіталізації, ліквідності, рентабельності та концентрації ризиків. Як зазначає Н. М. Шелудько, фінансово-аналітичний підхід дозволяє виявляти взаємозв'язок між результативністю діяльності та ризиковим профілем банку, проте вимагає поєднання кількісних і якісних індикаторів [30, с. 122]. Для систематизації основних показників формування фінансової стійкості банків доцільно узагальнити їх у табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Основні коефіцієнти для оцінювання фінансової стійкості банку

Група показників	Приклади	Економічний зміст
Капіталізація	Коефіцієнт достатності капіталу (H2, CAR)	Показує здатність банку покривати ризики власним капіталом
Ліквідність	Миттєва, поточна, короткострокова ліквідність; LCR; NSFR	Визначає можливість банку виконувати зобов'язання у коротко- і довгостроковому періодах
Якість активів	Частка проблемних кредитів (NPL), рівень резервів	Оцінює ризиковість кредитного портфеля, якість активів та стабільність дохідної бази
Прибутковість	ROA, ROE, чистий процентний дохід	Відображає ефективність використання ресурсів і потенціал прибутковості
Концентрація ризиків	Частка кредитів найбільшим позичальникам, галузева диверсифікація	Характеризує залежність банку від обмеженого кола клієнтів і секторів

Джерело: складено автором на основі [15; 16; 20–22; 25; 26; 29; 30; 36].

У теоретичному аспекті формування фінансової стійкості базується також на поєднанні аналітичних і моделюючих методів. До них належать CAMELS-модель, інтегральна оцінка, кластерний аналіз і стрес-тестування. CAMELS-модель є найбільш відомим інструментом комплексної оцінки, що передбачає аналіз капіталу, якості активів, управління, прибутковості, ліквідності та чутливості до ринкових ризиків. Її перевага полягає у системності, проте оцінка управлінських факторів має суб'єктивний характер. Інтегральні методи дозволяють сформулювати узагальнюючий індекс, який враховує вагу кожного показника, тоді як кластерний аналіз використовується для групування банків за типологічними ознаками стійкості. Стрес-тестування, у свою чергу, дає змогу оцінити вплив екстремальних сценаріїв — таких як падіння ВВП чи відтік депозитів — на здатність банків залишатися платоспроможними. Порівняльна характеристика основних методів оцінювання фінансової стійкості наведена у табл. 1.4.

Таблиця 1.4 – Порівняння методів оцінювання фінансової стійкості банків

Метод	Сутність	Переваги	Недоліки	Автори
Коефіцієнтний аналіз	Використання співвідношень між показниками фінансової звітності	Простота розрахунків, доступність інформації	Одновимірність, не враховує зовнішні чинники	Шелудько Н. М. [30]; Коваленко В. В. [20]
CAMELS-модель	Комплексна система оцінки діяльності банку	Системність, узгодженість із регуляторними вимогами	Суб'єктивність оцінки управління	Evans O. et al. [39]; Коваленко В. В. [21]
Інтегральні індекси	Побудова зведеного показника на основі вагових коефіцієнтів	Узагальненість, прогнозна точність	Трудомісткість, залежність від вибору ваг	Добринь С. В., Убілава І. Б. [16]
Рейтингові оцінки	Комплексна оцінка банків за інтегральними критеріями	Можливість порівняння між банками	Вплив суб'єктивних оцінок	Черкасова М. В. [31]; Minfin [27]
Стрес-тестування	Моделювання екстремальних сценаріїв	Реалістичність, адаптивність	Високі вимоги до даних	IMF [39]; NBU [25]
Кластерний аналіз	Групування банків за типологічними ознаками	Виявлення моделей поведінки	Складність інтерпретації	Коваленко В. В. [21]

Джерело: складено автором на основі [16; 20; 21; 25; 30; 31; 39].

У сучасній науковій думці процес формування фінансової стійкості розглядається також через призму ризик-орієнтованого підходу. Його сутність полягає у побудові системи раннього попередження (Early Warning System), що дає можливість оперативно реагувати на відхилення у ключових показниках діяльності банку. Як зазначають В. В. Рисін і А. П. Біда, ефективність таких систем визначається здатністю своєчасно прогнозувати загрозу втрати платоспроможності [29]. Водночас важливу роль відіграють нефінансові індикатори — якість корпоративного управління, ефективність внутрішнього контролю, дотримання принципів сталого розвитку та прозорості. У міжнародній практиці ці аспекти інтегровані у систему ESG (Environmental,

Social, Governance), яка вважається невід’ємною частиною стійкості сучасних фінансових установ.

Теоретичні підходи до формування фінансової стійкості передбачають також поєднання нормативного регулювання з внутрішніми інструментами самоконтролю банку. Національний банк України впровадив підходи до внутрішнього процесу оцінки адекватності капіталу (ICAAP) та ліквідності (ILAAP), що узгоджуються з міжнародною практикою. Це дозволяє банкам розраховувати капітальні буфери з урахуванням індивідуального ризикового профілю, забезпечуючи довгострокову фінансову рівновагу. В умовах воєнного стану та посилення макроекономічних ризиків цей підхід сприяє формуванню резервів міцності та підвищенню довіри до банківського сектору.

Узагальнюючи теоретичні підходи, можна визначити, що фінансова стійкість банку формується на основі взаємодії нормативних вимог, аналітичних методів, управлінських інструментів і стратегічного планування. Її досягнення забезпечується комплексом заходів, спрямованих на зміцнення капіталу, управління ризиками, підтримання ліквідності, диверсифікацію активів і прозорість корпоративного управління. Взаємозв’язок між показниками, методами й інструментами формування фінансової стійкості наведено на рисунку 1.1.

Рисунок 1.1 – Система показників і методів оцінювання фінансової стійкості банків

Джерело: складено автором на основі [14]

Узагальнивши наявні підходи, вирішено сформувати власну систему показників і методів оцінювання фінансової стійкості, що представлена на рисунку 1.1; така система є складовою авторської методичної пропозиції.

Таким чином, теоретичні засади формування фінансової стійкості банків базуються на поєднанні кількісних і якісних методів, інтеграції регуляторного контролю та внутрішнього менеджменту, а також урахуванні зовнішніх і внутрішніх чинників впливу. Саме така система забезпечує реальну здатність банків ефективно функціонувати у нестабільному середовищі та гарантувати безперервність фінансових потоків у національній економіці.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ

2.1. Етапи методики оцінювання фінансової стійкості

Фінансова стійкість банків є багатокомпонентним явищем, і тому її оцінювання передбачає проходження кількох логічно послідовних етапів. Вітчизняні та зарубіжні дослідники пропонують різні алгоритми такого аналізу, проте їх можна узагальнити у єдину методичну схему, яка охоплює збір інформації, вибір показників, розрахунок коефіцієнтів, інтеграцію результатів, а також інтерпретацію отриманих даних у контексті ризиків і перспектив розвитку банку. Як зазначає В. В. Коваленко, системність підходу до аналізу є критично важливою умовою достовірності результатів [21, с. 129].

Першим етапом методики є формування інформаційної бази дослідження. Вона включає фінансову звітність банків за міжнародними стандартами (МСФЗ), офіційні дані Національного банку України, а також статистичну інформацію від Державної служби статистики України [17]. Надійність і достовірність джерел має принципове значення, оскільки будь-які похибки у вихідних даних спотворюють кінцеву оцінку. На цьому етапі важливим є також врахування зовнішніх макроекономічних факторів: інфляції, динаміки ВВП, валютних коливань, що безпосередньо впливають на фінансову стійкість банків.

Другий етап передбачає відбір ключових показників, які будуть використані для аналізу. До них належать нормативні (достатність капіталу, ліквідність, ризик концентрації), фінансово-аналітичні (ROA, ROE, NPL, співвідношення кредитів і депозитів), а також якісні характеристики, що стосуються управління ризиками та корпоративного управління. Як показує досвід CAMELS-моделі, поєднання кількісних та якісних індикаторів забезпечує більш комплексне бачення [39, с. 22].

На третьому етапі здійснюється розрахунок і групування показників. Тут застосовується коефіцієнтний аналіз, формуються окремі групи індикаторів (капіталізація, ліквідність, прибутковість, якість активів). Для порівняння даних

між банками використовуються стандартизовані формули та шкали, що дозволяє уникати суб'єктивності у трактуванні результатів. Як підкреслює Н. М. Шелудько, важливо не лише обчислити значення, а й визначити динаміку їх змін у часі [30, с. 124].

Четвертий етап полягає у побудові інтегральних індексів. Для цього застосовуються методи зважених коефіцієнтів, експертного оцінювання або кластерного аналізу. Інтегральні індекси дозволяють звести різнорідні показники до єдиної узагальненої оцінки фінансової стійкості. Дослідження С. В. Добриня та І. Б. Убілави демонструє, що інтегральний підхід є особливо ефективним для порівняльного аналізу банків [16, с. 94].

П'ятий етап передбачає стрес-тестування та сценарний аналіз. На цьому рівні оцінюється здатність банків витримати несприятливі макроекономічні умови: падіння ВВП, девальвацію, відтік депозитів. Згідно з підходами МВФ, стрес-тестування дає змогу виявити слабкі місця системи та визначити рівень чутливості до ризиків [39, с. 31]. В Україні НБУ застосовує стрес-тести для найбільших банків, що дозволяє прогнозувати ймовірні проблеми задовго до їхнього фактичного прояву [25].

Завершальним етапом є інтерпретація результатів та розробка рекомендацій. Тут важливо співставити отримані дані з нормативними вимогами, середніми ринковими показниками та стратегічними цілями банку. Як зазначає Л. О. Примостка, аналіз має не лише констатувати факт, а й пропонувати шляхи підвищення фінансової стійкості, що робить його інструментом стратегічного управління [26, с. 179].

Розглянем на рис.2.1, Етапи методики оцінювання фінансової стійкості банків:

Таблиця 2.1 – Етапи методики оцінювання фінансової стійкості банків

Етап	Зміст	Приклади джерел / авторів
1. Формування інформаційної бази	Збір фінансової звітності, статистики, макропоказників	НБУ [25], Держстат [17]
2. Відбір показників	Вибір нормативних, фінансових та якісних індикаторів	CAMELS [39], Шелудько Н. М. [30]
3. Розрахунок коефіцієнтів	Капіталізація, ліквідність, рентабельність, якість активів	Коваленко В. В. [21]
4. Побудова інтегральних індексів	Зважування показників, інтегральна оцінка, кластеризація	Добринь С. В., Убілава І. Б. [16]
5. Стрес-тестування	Перевірка на стійкість до кризових сценаріїв	IMF [39], NBU [25]
6. Інтерпретація результатів	Порівняння з нормативами, розробка рекомендацій	Примостка Л. О. [26]

Джерело: складено автором за даними [25; 17; 39; 30; 21; 16; 39; 25; 26]

Методика оцінювання фінансової стійкості банків є багатоступеневим процесом, що поєднує елементи аналізу даних, моделювання та прогнозування. Вона має ґрунтуватися на достовірних джерелах, охоплювати всі основні напрями діяльності банку і враховувати як внутрішні, так і зовнішні чинники. Лише за таких умов оцінка може бути використана як дієвий інструмент управління ризиками та зміцнення банківської системи.

Практичне застосування методики оцінювання фінансової стійкості в Україні можна проілюструвати на прикладі діяльності найбільших банків, які щороку оприлюднюють консолідовану фінансову звітність. Наприклад, аналіз ПриватБанку за 2022–2024 роки показує, що попри значні макроекономічні виклики, банк зберіг норматив достатності капіталу вище мінімально допустимого рівня, а рівень ліквідності перевищував регуляторні вимоги [5; 6; 7; 8]. Проте співвідношення проблемних кредитів у структурі активів залишалося високим, що свідчило про потребу у додатковому резервуванні та посиленні управління кредитним ризиком. Цей приклад демонструє, що оцінювання стійкості має охоплювати як кількісні індикатори, так і якість активів.

Іншим прикладом є Ощадбанк, який у 2023 році демонстрував позитивну динаміку прибутковості та зростання клієнтської бази, однак водночас стикався

із викликами у сфері капіталізації. За даними річного звіту [2; 3; 4], банк виконував нормативи НБУ, але темпи приросту регулятивного капіталу відставали від динаміки активів. Це свідчить про важливість інтегрального підходу, коли окремі сильні сторони (наприклад, прибутковість) не повинні маскувати потенційні ризики (недостатня капіталізація).

Застосування стрес-тестування, проведеного НБУ, показало, що за сценарію різкої девальвації та поглиблення рецесії найбільш уразливими залишаються банки з високою концентрацією кредитного портфеля у промисловості та будівництві. Це підтверджує думку К. А. Корженка, який наголошує, що диверсифікація активів є ключовим чинником фінансової стійкості [22]. Таким чином, методика оцінювання повинна враховувати галузеву структуру кредитного портфеля та ризик концентрації.

Для систематизації практичного алгоритму доцільно зобразити його у вигляді схеми (див. рис.2.1):

Рисунок 2.1 – Етапи методики оцінювання фінансової стійкості банку

Джерело: складено автором [16; 30; 39]

Зарубіжний досвід також підтверджує доцільність багатоступеневого підходу. Так, у дослідженні J. Pesola зроблено висновок, що у країнах ЄС ключовим етапом оцінювання стало врахування макроекономічних шоків, адже саме вони найчастіше стають тригерами банківських криз [45, с. 41]. Аналогічно,

Bikker та Hu підкреслюють, що проциклічність кредитування вимагає обов'язкового включення в методику показників економічного циклу [36, с. 150]. Для України ці підходи особливо актуальні, адже економіка країни характеризується підвищеною волатильністю та залежністю від зовнішніх факторів.

Науковці також звертають увагу на те, що у процесі інтерпретації результатів важливо застосовувати порівняльний аналіз. Наприклад, порівняння показників банку з середньогалузевими значеннями дозволяє визначити його конкурентні переваги чи слабкі місця. Це підтверджує Л. О. Примостка, яка зазначає, що порівняння з «бенчмарками» є одним із найефективніших способів виявлення тенденцій і ризиків [26, с. 179].

Важливим аспектом є часовий горизонт оцінювання. Якщо аналіз проводиться лише на основі річної звітності, він може не враховувати сезонні коливання ліквідності чи короткострокові зміни у структурі активів. Тому провідні дослідники рекомендують здійснювати оцінювання у динаміці, на основі квартальних і навіть щомісячних даних. Це дозволяє побачити тренди та оперативно реагувати на зміни.

Слід також враховувати, що оцінювання фінансової стійкості банків має подвійний характер: воно виконує не лише аналітичну, а й регуляторну функцію. З одного боку, банки використовують результати аналізу для внутрішнього планування і ризик-менеджменту. З іншого боку, НБУ застосовує методику оцінювання як інструмент нагляду, що дозволяє своєчасно виявляти проблемні установи та вживати превентивних заходів. Як зазначає О. І. Барановський, саме поєднання внутрішнього та зовнішнього контролю формує реальну фінансову стійкість банківської системи [14, с. 317].

Завершуючи характеристику етапів методики, можна зробити висновок, що її ефективність залежить від трьох ключових чинників: достовірності вихідних даних, адекватності вибраних показників та правильності інтерпретації результатів. Недостатня увага хоча б до одного з цих аспектів може призвести до

викривлення оцінки. Саме тому методика повинна розглядатися як цілісний процес, де всі етапи взаємопов'язані й утворюють єдину систему.

2.2. Відбір аналітичних показників для аналізу діяльності банків

Відбір аналітичних показників для оцінювання фінансової стійкості банків є одним із найважливіших етапів методики дослідження. Правильний вибір індикаторів визначає не лише точність отриманих результатів, а й можливість виявити реальні ризики, що стоять перед фінансовою установою. У сучасній банківській практиці сформувався широкий спектр показників, які охоплюють різні напрями діяльності: капіталізацію, ліквідність, якість активів, рентабельність, диверсифікацію ризиків, а також нефінансові чинники, зокрема ефективність управління та рівень корпоративного контролю.

У міжнародній практиці використовується системний підхід до вибору показників, що знайшов відображення у CAMELS-моделі. Як зазначають О. Evans, А. Leone, М. Gill та Р. Hilbers, шість ключових блоків — капітал, активи, менеджмент, доходи, ліквідність і чутливість до ринкових ризиків — утворюють універсальну структуру для оцінювання фінансової стійкості [39, с. 15]. Українські дослідники погоджуються з цим підходом, але наголошують, що для національної банківської системи необхідним є врахування додаткових чинників, зокрема макроекономічних коливань, рівня інфляції та валютної стабільності.

У науковій літературі пропонується класифікація показників на чотири великі групи:

- показники капіталізації, які відображають здатність банку захистити себе від збитків;
- показники ліквідності, що характеризують спроможність виконувати коротко- та довгострокові зобов'язання;
- показники якості активів, які відображають ризикованість кредитного портфеля;

— показники прибутковості та ефективності діяльності, які оцінюють спроможність банку генерувати доходи.

Наприклад, В. В. Коваленко виділяє чотири основні блоки оцінювання — капітал, ліквідність, ризики та прибутковість — і наголошує, що лише їх комплексне застосування дозволяє отримати об’єктивну картину стійкості [21, с. 139]. Аналогічну позицію займає Н. М. Шелудько, яка підкреслює, що фінансову стійкість не можна вимірювати одним універсальним індикатором, адже вона є багатофакторною характеристикою [30, с. 126]. Щоб систематизувати основні індикатори, які найчастіше застосовуються у вітчизняній і міжнародній практиці, табл.2.2:

Таблиця 2.2 – Основні групи аналітичних показників для оцінювання фінансової стійкості банків

Група показників	Приклади	Економічний зміст	Автори / джерела
Капіталізація	Норматив адекватності капіталу (H2), CAR, коефіцієнт фінансового важеля	Показує здатність банку покривати ризики власним капіталом	Коваленко В. В. [21]; Basel III [25]
Ліквідність	Миттева, поточна, короткострокова ліквідність, LCR, NSFR	Відображає здатність банку виконувати зобов’язання у різні часові горизонти	Шелудько Н. М. [30]; NBU [25]
Якість активів	Частка проблемних кредитів (NPL), рівень резервування, коефіцієнт покриття резервами	Оцінює ризиковість кредитного портфеля та ймовірність збитків	Гарбар Є. С. [15]; Корженко К. А. [22]
Прибутковість	ROA, ROE, чистий процентний дохід, співвідношення витрат і доходів	Характеризує ефективність використання ресурсів і здатність генерувати прибуток	Примостка Л. О. [26]; Черкасова М. В. [31]
Концентрація ризиків	Частка кредитів найбільшим позичальникам, диверсифікація портфеля	Визначає залежність банку від обмеженого кола клієнтів	Рисін В. В., Біда А. П. [29]
Нефінансові індикатори	Якість управління, корпоративна культура, стратегічне планування	Визначають довгострокову здатність адаптації до ризиків	Evans O. та ін. [39]; Bikker J., Hu H. [36]

Джерело: складено автором за даними [21; 25; 30; 25; 22; 26; 31; 29; 39; 36]

Важливим критерієм відбору показників є їхня репрезентативність та доступність. Наприклад, дані про ROA та ROE доступні у всіх звітах банків, тоді як оцінка корпоративної культури чи ефективності управління потребує експертного підходу й може мати суб’єктивний характер. Як наголошує О. І.

Барановський, науковий аналіз має спиратися на ті показники, які піддаються кількісному вимірюванню та можуть бути верифіковані [14, с. 319].

Особливе значення для української практики має вибір показників якості активів. Високий рівень проблемних кредитів (NPL), що перевищував 30 % у 2015–2017 роках, став головним викликом для банківської системи. Саме тому аналіз кредитного портфеля є центральним елементом оцінювання. Гарбар Є. С. зазначає, що якість активів є визначальним чинником, оскільки саме кредитний ризик найчастіше призводить до втрати фінансової стійкості [15, с. 185].

Не менш важливою є група показників ліквідності. У кризові періоди здатність банку виконати свої короткострокові зобов'язання стає ключовим фактором виживання. Міжнародні стандарти (LCR, NSFR) дозволяють порівнювати банки різних країн, а нормативи НБУ забезпечують мінімально необхідний рівень безпеки на внутрішньому ринку [25].

Найбільш фундаментальною групою показників є показники капіталізації, адже вони визначають фінансову «подушку безпеки» банку. У світовій практиці базовим індикатором є коефіцієнт достатності капіталу (Capital Adequacy Ratio, CAR), що обчислюється як співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів. В Україні він закріплений у нормативі Н2 НБУ і не може бути нижчим за 10 % [25]. За даними річної звітності ПриватБанку, у 2023 році показник CAR становив понад 18 %, що перевищує мінімальні вимоги і свідчить про наявність суттєвого запасу міцності [5]. Однак, як зазначає В. В. Коваленко, сама по собі висока капіталізація ще не гарантує стійкості, якщо капітал формується неякісними активами або є надмірно концентрованим [21, с. 141].

Другою ключовою групою виступають показники ліквідності. Вони відображають здатність банку своєчасно виконувати коротко- та довгострокові зобов'язання. НБУ встановлює нормативи миттєвої ліквідності (Н4), поточної (Н5) та короткострокової (Н6). У міжнародній практиці до них додаються LCR та NSFR, які стали глобальним стандартом після впровадження Базель III. За інформацією Ощадбанку, у 2023 році значення LCR перевищувало 130 %, що значно вище за мінімально допустимий рівень у 100 % [2; 3]. Це означає, що банк

мав достатньо високоліквідних активів для покриття відтоку коштів протягом місяця. Як слушно зауважує Н. М. Шелудько, показники ліквідності є першими «сигналами тривоги» для регуляторів та інвесторів, оскільки їхнє погіршення зазвичай передуює кризовим подіям [30, с. 128].

Третьою групою є показники якості активів, що дозволяють оцінити ризикованість кредитного портфеля та здатність банку протидіяти неповерненням. Найважливішими тут є частка проблемних кредитів (Non-performing loans, NPL), коефіцієнт покриття резервами та співвідношення кредитів до депозитів. За даними Укресімбанку, частка NPL у 2022 році перевищувала 30 %, проте рівень резервування під ці кредити також був високим, що дозволяло зберігати стабільність [9]. Як показують дослідження Є. С. Гарбара, саме якість активів найчастіше стає вирішальним чинником втрати фінансової стійкості [15, с. 186]. Тому до відбору цих показників варто підходити особливо ретельно, враховуючи їх динаміку та структуру.

Не менш важливою є група показників прибутковості та ефективності діяльності. Вони демонструють здатність банку генерувати доходи та забезпечувати акціонерам і вкладникам належний рівень віддачі. Найчастіше застосовуються два інтегральні показники — рентабельність активів (ROA) та рентабельність капіталу (ROE). Так, за підсумками 2023 року Укргазбанк зафіксував ROE на рівні понад 20 %, що свідчить про високу ефективність використання власного капіталу [10; 11; 12]. Водночас, як зазначає Л. О. Примостка, аналіз прибутковості має проводитися у контексті економічних циклів, оскільки висока прибутковість у період підйому може змінюватися збитками в умовах рецесії [26, с. 177].

В окрему групу слід виділити показники концентрації ризиків, які оцінюють залежність банку від обмеженого кола клієнтів, галузей чи ринків. Згідно з нормативом Н7 НБУ, максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента не повинен перевищувати 25 % регулятивного капіталу [25]. Порушення цього нормативу може свідчити про небезпечну концентрацію. Як

підкреслюють В. В. Рисін та А. П. Біда, диверсифікація активів є одним із ключових інструментів збереження фінансової стійкості [29].

Щоб показати системність, доцільно подати узагальнену модель взаємозв'язку груп показників (див. рис. 2.2):

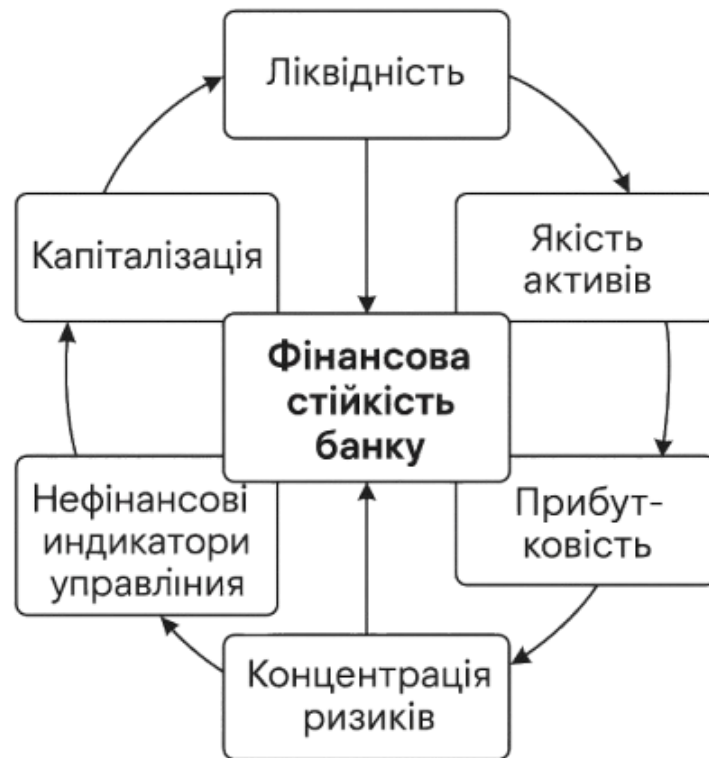

Рисунок 2.2 – Системна модель аналітичних показників фінансової стійкості банку

Джерело: складено автором [15; 29; 30]

Проаналізувавши представлені етапи, пропонуємо узагальнити їх у межах єдиної методики оцінювання фінансової стійкості, що дозволяє інтегрувати як нормативні, так і аналітичні індикатори в комплексну систему оцінювання.

Окремої уваги заслуговують нефінансові індикатори, які у міжнародній практиці все активніше інтегруються в систему оцінювання. Це якість корпоративного управління, ефективність внутрішнього контролю, стратегічне планування, дотримання стандартів ESG. Як наголошує М. В. Черкасова, фінансова стійкість у довгостроковій перспективі залежить від того, наскільки банк здатний вибудовувати стратегію, що поєднує фінансові та соціально-

економічні цілі [31, с. 138]. У ЄС та США такі індикатори вже стали стандартом у звітності, тоді як в Україні їх застосування перебуває на початковій стадії.

Таким чином, відбір аналітичних показників має ґрунтуватися на принципах комплексності, репрезентативності та порівнянності. Важливо поєднувати фінансові та нефінансові індикатори, враховувати їхню динаміку та забезпечувати можливість міжнародного зіставлення. Лише за таких умов аналіз буде достатньо повним і корисним для прийняття управлінських та регуляторних рішень.

Важливо враховувати, що аналітичні показники мають не лише самостійну цінність, а й здатність у поєднанні формувати більш глибоку картину фінансової стійкості. Наприклад, поєднання високого рівня ROE з водночас значною часткою проблемних кредитів (NPL) може свідчити не про ефективність, а про надмірну ризикованість кредитної політики. Аналіз таких співвідношень дозволяє уникнути поверхневих висновків і виявляти приховані загрози. Саме тому в літературі пропонується розглядати фінансову стійкість через систему балансових взаємозалежностей, а не як набір ізольованих показників [21, с. 144].

У цьому контексті важливу роль відіграють рейтингові оцінки, які базуються на інтеграції показників у єдину шкалу. За даними ресурсу Minfin, рейтинг фінансової стійкості банків України у 2020–2024 роках враховував такі параметри, як частка NPL, рівень капіталізації, прибутковість і ліквідність [27; 28]. У цих рейтингах чітко простежується тенденція: державні банки, попри значну підтримку капіталу, часто демонструють гірші показники рентабельності порівняно з приватними установами. Це свідчить про необхідність поєднання різних індикаторів для комплексної оцінки.

Значення має і динамічний підхід до відбору показників. В умовах нестабільного економічного середовища ті самі індикатори можуть змінювати свою вагу. Наприклад, у періоди фінансових криз на перший план виходять показники ліквідності, тоді як у стабільних умовах більшої ваги набувають рентабельність і ефективність. Як зазначає Л. О. Примостка, «фінансова

стійкість є відносним поняттям, і її оцінювання має враховувати фазу економічного циклу» [26, с. 178].

Для візуалізації представлена таблиця 2.3, яка демонструє зміни пріоритетів у відборі показників залежно від економічних умов.

Таблиця 2.3 – Пріоритетність аналітичних показників залежно від економічного середовища

Економічні умови	Найважливіші показники	Другорядні показники
Криза / рецесія	Ліквідність (LCR, NSFR), частка NPL, норматив достатності капіталу	ROA, ROE, показники ефективності
Стабілізація	Якість активів, диверсифікація ризиків, покриття резервами	Показники прибутковості
Період зростання	Рентабельність (ROA, ROE), чистий процентний дохід, зростання капіталу	Ліквідність (оскільки ризик менший)

Джерело: складено автором [15; 30]

Важливим трендом сучасного банківського аналізу є інтеграція ESG-показників (Environmental, Social, Governance), які стали частиною звітності провідних міжнародних банків. Наприклад, Raiffeisen Bank International у річних звітах поєднує фінансові результати з екологічними й соціальними індикаторами, підкреслюючи, що довгострокова стійкість неможлива без врахування нефінансових аспектів [46]. Для України цей підхід ще не є усталеним, однак у перспективі він стане важливим інструментом оцінювання інвестиційної привабливості банків.

У підсумку можна зазначити, що відбір аналітичних показників для оцінювання фінансової стійкості банків має відбуватися за кількома принципами:

- комплексність (охоплення всіх аспектів діяльності банку — від капіталу до нефінансових індикаторів);
- репрезентативність (використання показників, що найбільш адекватно відображають реальний стан установи);
- динамічність (здатність змінювати вагу показників залежно від економічних умов);

— порівнянність (можливість міжнародного зіставлення показників відповідно до стандартів Базель III та МСФЗ).

— Одним із ключових елементів методики оцінювання фінансової стійкості є використання стандартизованих формул для розрахунку базових фінансових показників. Для кількісної оцінки фінансової стійкості банківської системи доцільно застосовувати такі індикатори: рентабельність активів (ROA), рентабельність капіталу (ROE), частку непрацюючих кредитів (NPL), показник достатності регулятивного капіталу (H2) та коефіцієнти ліквідності (LCR, NSFR). Вони комплексно відображають ефективність функціонування банківського сектору та рівень його захищеності від внутрішніх і зовнішніх ризиків [25; 30].

Показник рентабельності активів (ROA) розраховується за формулою:

$$ROA = \frac{ЧП}{СА} \times 100\% \quad (1)$$

де ЧП – чистий прибуток банківського сектору за рік, СА – середній обсяг активів за відповідний період. Цей показник характеризує ефективність використання активів у процесі генерування прибутку. Чим вищим є значення ROA, тим ефективніше банки управляють своїми ресурсами.

Рентабельність власного капіталу (ROE) визначається як відношення чистого прибутку до середнього власного капіталу:

$$ROE = \frac{ЧП}{СК} \times 100\% \quad (2)$$

де СК – середній власний капітал банківської системи. ROE показує, наскільки прибутково банки використовують вкладений капітал, і є індикатором дохідності для акціонерів та інвесторів.

Ключовим показником якості кредитного портфеля виступає частка непрацюючих кредитів (NPL), що розраховується за формулою:

$$NPL = \frac{ПК}{ЗКП} \times 100\% \quad (3)$$

де ПК – обсяг проблемних (непрацюючих) кредитів, ЗПК – загальний кредитний портфель. Показник *NPL* свідчить про частку ризикових активів, що не приносять доходу і потребують формування резервів. Оптимальним

вважається рівень не вище 10 %, тоді як перевищення цього порогу сигналізує про потенційну вразливість банківської системи.

Таким чином, формалізація ключових показників дає змогу не лише систематизувати інформацію, а й забезпечити порівнянність результатів аналізу у динаміці та між різними банківськими установами.

Для формалізованої оцінки впливу зовнішнього та внутрішнього середовища застосуємо інтегральний показник впливу (ІФС), що визначається як зважена сума часткових індексів, нормованих у діапазоні $[0;1]$:

$$\text{ІФС} = \sum_{i=1}^n w_i \times I_i \quad (4)$$

де

w_i — ваговий коефіцієнт впливу i -го фактора (визначений експертно або на основі кореляційного аналізу),

I_i — нормалізоване значення показника, що характеризує відповідний фактор,

n — кількість факторів у моделі.

З метою вдосконалення методики оцінювання фінансової стійкості доцільним є формування інтегрованого підходу, що об'єднує ключові методи аналізу та дозволяє уникнути обмежень кожного з них окремо. Такий підхід дає змогу забезпечити комплексність оцінювання та підвищити точність інтерпретації результатів.

Для наочної візуалізації взаємодії чинників, що формують фінансову стійкість банків, доцільно представити їх у вигляді аналітичної схеми (рис. 2.3), яка відображає систему зовнішніх та внутрішніх факторів впливу.

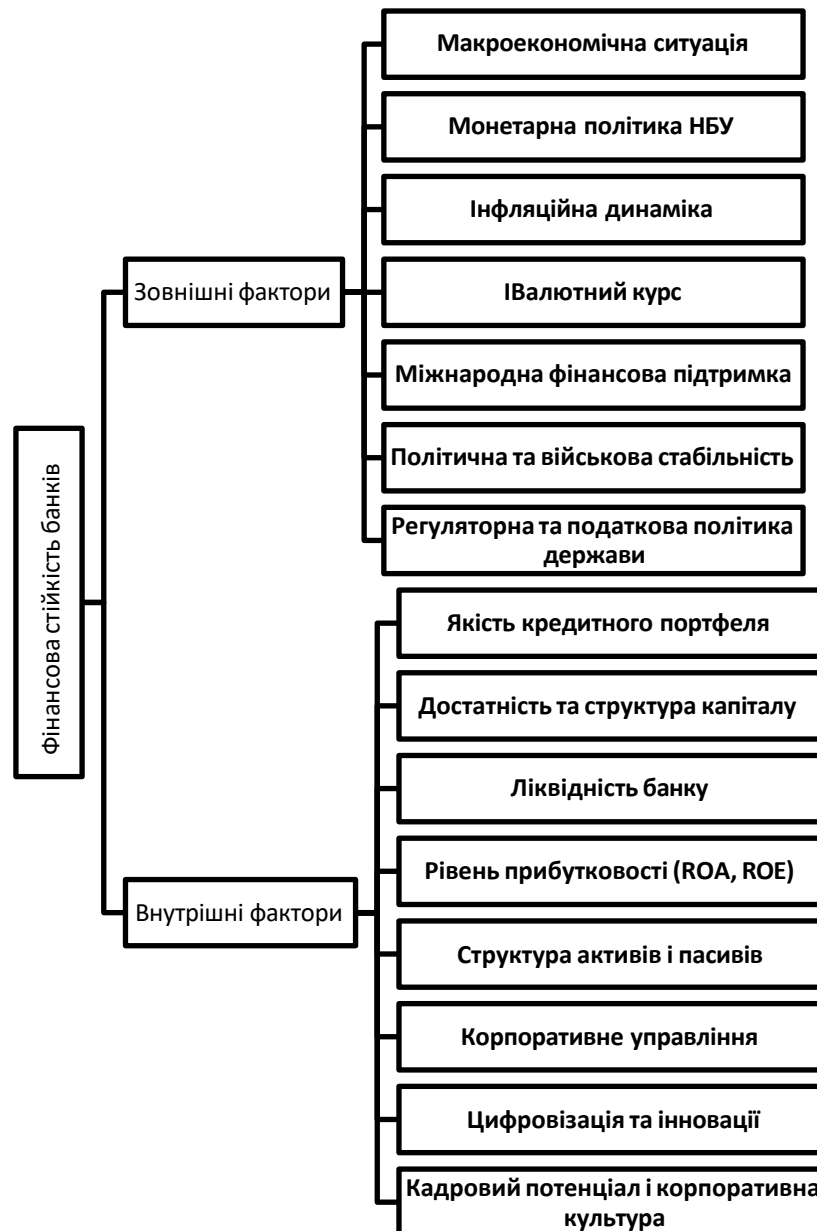

Рисунок 2.3 – Система зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на фінансову стійкість банків

Джерело складено автором на основі [67].

Таким чином, система аналітичних показників має розглядатися не як статичний набір коефіцієнтів, а як жива модель, що адаптується до змін середовища. Саме від якості відбору показників залежить точність діагностики фінансової стійкості та ефективність управлінських рішень у банківській сфері.

2.3. Особливості використання коефіцієнтного аналізу, CAMELS-моделі та рейтингових оцінок

Коефіцієнтний аналіз, CAMELS-модель та рейтингові оцінки становлять ядро сучасної методики оцінювання фінансової стійкості банків, оскільки вони поєднують простоту застосування, можливість стандартизованих порівнянь і комплексність охоплення ключових параметрів діяльності. Проте особливості їхнього використання в українських умовах мають низку специфічних рис, пов'язаних із нестабільністю макроекономічного середовища, воєнними викликами та потребою гармонізації національних стандартів із міжнародними.

Коефіцієнтний аналіз традиційно є найпоширенішим методом у практиці банківського аналізу. Його головною перевагою є простота розрахунку та доступність вихідних даних. Базові коефіцієнти включають норматив достатності капіталу (CAR), коефіцієнти ліквідності (миттєвої, поточної, короткострокової), показники рентабельності (ROA, ROE) та індикатори якості активів (частка NPL, резервування). Усі ці показники прямо відображають здатність банку протистояти ризикам. Як зазначає Н. М. Шелудько, коефіцієнтний аналіз є необхідною передумовою глибшої діагностики, проте його результати потребують обов'язкової інтерпретації у ширшому контексті [30, с. 126].

Особливість використання коефіцієнтного аналізу в Україні полягає у тому, що він тісно інтегрований у систему економічних нормативів НБУ. Регулятор щоденно контролює їхнє виконання банками, і тому цей метод має не лише аналітичне, а й регуляторне значення. Водночас, як показує досвід ПриватБанку та Ощадбанку, високі значення окремих коефіцієнтів (наприклад, ліквідності) не завжди свідчать про загальну стійкість, якщо паралельно спостерігається зростання проблемних кредитів або зниження прибутковості [2; 5; 7]. Для порівняння переваг і недоліків цього підходу наведено табл.2.4:

**Таблиця 2.4 – Переваги та обмеження коефіцієнтного аналізу
фінансової стійкості банків**

Переваги	Обмеження
Простота розрахунку та доступність даних	Не враховує зовнішніх макроекономічних факторів
Стандартизація формул дозволяє порівняння між банками	Одновимірність, обмежений набір показників
Дає швидку кількісну характеристику фінансового стану	Не враховує якісних аспектів (управління, стратегія)
Використовується у наглядних процедурах НБУ	Потребує доповнення інтегральними методами

Джерело: складено автором [20; 30]

Для поглиблення методики оцінювання коефіцієнтний аналіз доповнюється інтегральними індикаторами ризикового профілю банку. Одним із найбільш уживаних є розширений індекс ризикової експозиції (REI), що розраховується за формулою:

$$REI = \frac{\sum_{i=1}^n (R_i \times P_i)}{\sum_{i=1}^n P_i} \quad (5)$$

де

R_i — рівень конкретного виду ризику, виражений у балах (від 0 до 10);
 P_i — питома вага активів або операцій, на які поширюється даний ризик;
 n — кількість основних ризикових напрямів.

Якщо, $REI < 4$ ризикова позиція вважається контрольованою; при $4 \leq REI < 7$ — помірною; понад 7 — критичною.

Ключовим показником для оцінки достатності капіталу є норматив адекватності (H2), який визначається співвідношенням регулятивного капіталу до ризик-вагових активів:

$$H2 = \frac{K}{PA} \times 100\% \quad (6)$$

де

K — регулятивний капітал банку;

PA — ризик-вагові активи.

За вимогами НБУ цей показник має бути не нижчим за 10 %, проте для системно важливих банків оптимальним вважається рівень у межах 18–20 %, що створює додатковий буфер стійкості.

Поряд із цим для оцінки структури капіталу використовується коефіцієнт фінансового левериджу (LR), який визначається як частка власного капіталу в загальній сумі активів:

$$LR = \frac{C}{A} \times 100\% \quad (7)$$

де

C — власний капітал;

A — загальні активи.

Високі значення LR свідчать про достатній рівень фінансової незалежності, але можуть зменшувати дохідність через надлишкову капіталізацію. Оптимальним для банківської системи України є рівень 5–8 %, що дозволяє підтримувати баланс між фінансовою безпекою та прибутковістю.

Розвиток системи ризик-менеджменту також передбачає удосконалення моделі капітального буфера. Банки мають визначати мінімальний обсяг власного капіталу, необхідний для покриття ризикових активів, за формулою:

$$CB = RWA \times k \quad (8)$$

де

CB — капітальний буфер, млрд грн;

RWA — ризик-вагові активи (Risk-Weighted Assets);

k — норматив адекватності капіталу, встановлений НБУ (мінімум 10 %).

Оптимізацію капіталу доцільно розглядати в єдності з його прибутковою функцією. Для цього важливим є аналіз співвідношення між капіталом і активами, які приносять дохід. Таке співвідношення визначається через коефіцієнт прибутковості капіталу (КПК):

$$КПК = \frac{ЧП}{C} \times 100\% \quad (9)$$

де

ЧП — чистий прибуток банку;

С — власний капітал.

Використання цих індикаторів доповнює CAMELS-модель та коефіцієнтний аналіз, забезпечуючи можливість комплексного вимірювання ризикового профілю банку й визначення потенційних загроз для фінансової стійкості.

У світовій та українській практиці важливе місце посідає CAMELS-модель, яка була розроблена у США у 1970-х роках і згодом поширилася як стандарт наглядових органів. Вона включає шість груп показників: Capital adequacy (достатність капіталу), Asset quality (якість активів), Management (якість управління), Earnings (прибутковість), Liquidity (ліквідність), Sensitivity to market risk (чутливість до ринкових ризиків). Сила CAMELS полягає у тому, що вона поєднує кількісні та якісні критерії, надаючи комплексну оцінку діяльності банку.

В українських умовах CAMELS використовується частково, головним чином у рамках оцінки капіталу, ліквідності та якості активів. Елементи, що стосуються менеджменту та чутливості до ринкових ризиків, поки що не отримали повного застосування, оскільки їхня оцінка потребує розвинених методики та високої прозорості звітності. Як підкреслює В. В. Коваленко, CAMELS-модель особливо цінна тим, що дозволяє здійснювати раннє попередження про можливі проблеми, адже враховує не лише вже наявні фінансові результати, а й управлінські рішення [21, с. 146].

Слабким місцем CAMELS є суб'єктивність у визначенні якісних параметрів, зокрема ефективності менеджменту. У міжнародній практиці цей недолік компенсується застосуванням експертних систем та стандартизованих опитувальників, проте в Україні цей напрям лише формується. Проте, навіть у неповному вигляді CAMELS є корисним доповненням до коефіцієнтного аналізу, адже дозволяє піднятися на вищий рівень діагностики.

Ще одним вагомим інструментом є рейтингові оцінки, що базуються на інтегральних підходах. Вони широко застосовуються незалежними аналітичними агентствами та спеціалізованими виданнями, такими як Mind та Minfin. Ці рейтинги формуються на основі комплексних індикаторів — капіталізації, ліквідності, прибутковості, ризиковості кредитного портфеля — і дозволяють не лише оцінити позицію конкретного банку, а й порівняти його з конкурентами [27; 28].

Особливістю рейтингових оцінок є те, що вони часто використовуються як маркетинговий інструмент і можуть впливати на поведінку вкладників та інвесторів. Як зазначає М. В. Черкасова, рейтинги відображають не лише фінансовий стан банку, а й рівень довіри суспільства до нього [31, с. 139]. Проте їхня об'єктивність залежить від методики: зміна вагових коефіцієнтів може суттєво вплинути на місце банку в рейтингу, що потребує критичного підходу до їхнього використання.

У практиці українських банківських установ застосування CAMELS-моделі має обмежений, але поступово зростаючий характер. Наприклад, під час діагностичного обстеження банків у 2015–2017 роках Національний банк України використовував адаптований варіант цієї методики, де ключову увагу приділяли капіталу, якості активів та ліквідності. Так, у ПриватБанку виявлено суттєві відхилення за параметром Asset quality, що й стало однією з причин його націоналізації. Водночас такі банки, як Райффайзен Банк та Укргазбанк, показали більш збалансовані результати, підтвердивши стійкість своїх балансів [5; 10; 46].

Особливість CAMELS у тому, що вона дозволяє не лише визначити стан банку у певний момент, а й оцінити його здатність до розвитку. Показники блоку Management (M) мають суб'єктивний характер, проте їхня оцінка важлива для розуміння того, як управлінські рішення впливатимуть на майбутнє фінансове становище банку. Як підкреслює В. В. Коваленко, якість управління може нівелювати навіть сильні фінансові позиції, якщо менеджмент проводить ризиковану кредитну політику чи нехтує диверсифікацією [21, с. 147].

Цінність CAMELS також у можливості її використання для міжнародних порівнянь. У США та країнах ЄС наглядові органи регулярно публікують узагальнені результати застосування цієї моделі, що дозволяє робити висновки щодо системної стійкості фінансового сектору. В Україні така практика поки що не стала звичною, але публікація НБУ результатів стрес-тестів є кроком у цьому напрямі [25].

Рейтингові оцінки у свою чергу мають значну популярність серед широкої громадськості та інвесторів. Наприклад, рейтинг Mind за 2020 рік показав, що найбільш стабільними за комплексними критеріями були державні банки, тоді як невеликі приватні установи демонстрували високу прибутковість, але низькі резерви [28]. Це ще раз підкреслює важливість використання інтегральних оцінок, які відображають не лише вузькі аспекти, а й загальну картину.

Щоб чіткіше продемонструвати взаємозв'язки між методами, доцільно порівняти їх у табл.2.5:

Таблиця 2.5 – Порівняння основних методів оцінювання фінансової стійкості банків

Метод	Сутність	Сильні сторони	Слабкі сторони	Приклади застосування
Коефіцієнтний аналіз	Розрахунок окремих фінансових коефіцієнтів (CAR, ROA, ROE, NPL)	Простота, кількісна чіткість, стандартизація	Одновимірність, не враховує якісних факторів	Використовується НБУ у нормативній базі [25]
CAMELS-модель	Комплексна оцінка за шістьма блоками (капітал, активи, управління, прибутки, ліквідність, чутливість)	Системність, поєднання кількісних і якісних показників	Суб'єктивність при оцінці управління, потреба в деталізованих даних	Використовувалася при діагностичному обстеженні українських банків [21; 25]
Рейтингові оцінки	Інтегральні індекси, ранжування банків за комплексом критеріїв	Порівнянність між установами, зрозумілість для громадськості	Залежність від методики, можливий вплив маркетингових факторів	Рейтинги <i>Mind</i> , <i>Minfin</i> [27; 28]

Джерело: складено автором [21; 25; 27; 28; 30]

Важливим є питання взаємодоповнюваності цих методів. Коефіцієнтний аналіз є базою, без якої неможливо здійснити жодну оцінку. CAMELS-модель дозволяє розширити цю базу, додавши якісні характеристики. Рейтингові оцінки, у свою чергу, створюють інтегральну картину, яка є найбільш зрозумілою для зовнішніх користувачів — вкладників, інвесторів, міжнародних партнерів.

Для ілюстрації їх поєднання подана схема рис.2.4:

Рисунок 2.4 – Інтеграція методів оцінювання фінансової стійкості банків

Джерело: складено автором [21; 25; 27; 30]

Таким чином, особливість використання цих методів полягає у їхній взаємодоповнюваності. Коефіцієнтний аналіз забезпечує точність, CAMELS – системність, а рейтинги – порівнянність та публічність. Для України оптимальним є комбінований підхід, який враховує як нормативні вимоги НБУ, так і міжнародні стандарти. Це дозволяє забезпечити не лише стабільність окремих установ, а й довіру до всієї банківської системи.

У міжнародній практиці CAMELS-модель стала одним із головних інструментів банківського нагляду. У США вона використовується Федеральною резервною системою, Федеральною корпорацією страхування депозитів (FDIC) та Управлінням контролера грошового обігу (OCC). Результати CAMELS-оцінювання класифікуються за п'ятибальною шкалою: від 1 (сильна фінансова позиція) до 5 (критичний стан). Банки з низькими оцінками

підпадають під посилений нагляд і обмеження діяльності [39]. Такий підхід дозволяє регуляторам оперативно реагувати на ризики, зберігаючи стабільність фінансової системи.

У Європейському Союзі CAMELS інтегровано до процесу наглядового огляду (Supervisory Review and Evaluation Process, SREP), що застосовується Європейським центральним банком для значущих банків. Особливістю є більша увага до ризиків ринку та нефінансових чинників, зокрема корпоративного управління. Це відповідає сучасним тенденціям, коли фінансова стійкість дедалі більше розглядається у зв'язку зі сталим розвитком та управлінням ESG-факторами [46].

Для України важливим кроком стало запровадження стрес-тестів НБУ, які є складовою CAMELS-підходу. Так, за результатами стрес-тестування 2021 року найбільш вразливими виявилися банки з великою концентрацією корпоративних кредитів, тоді як установи з диверсифікованими портфелями показали вищу стійкість. Це підтвердило доцільність використання CAMELS як інструменту раннього попередження [25].

Що стосується рейтингових оцінок, то їхній вплив в Україні важко переоцінити. Згідно з даними видання *Minfin*, оприлюднені рейтинги фінансової стійкості безпосередньо впливають на поведінку вкладників: банки, що посідають верхні позиції, отримують додаткові депозити, тоді як установи з нижчими рейтингами стикаються з відтоком коштів [27]. Це свідчить про те, що рейтинги є не лише аналітичним, а й поведінковим чинником, формуючи довіру або недовіру суспільства до банківської системи.

Однак необхідно враховувати, що методики складання рейтингів можуть відрізнятися, що створює ризик упередженості. Наприклад, одні агентства надають більшої ваги прибутковості, інші – якості активів чи ліквідності. Тому для наукового та управлінського аналізу рейтинги мають використовуватися як допоміжний інструмент, а не як єдине джерело висновків. Як зазначає М. В. Черкасова, суспільна довіра до рейтингових оцінок часто перевищує їхню аналітичну достовірність, що може створювати ілюзію стійкості [31, с. 140].

Інтеграція трьох методів — коефіцієнтного аналізу, CAMELS та рейтингів — створює можливість комплексної оцінки. Вона дозволяє поєднати точність числових показників, системність багатовимірного аналізу та зрозумілість інтегральних оцінок для суспільства. Як показує досвід країн ЄС та США, саме багаторівневий підхід є найефективнішим способом забезпечення стабільності фінансової системи.

У ході дослідження було узагальнено існуючі методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості банків. На основі аналізу (рис. 2.1–2.3) здійснено інтеграцію трьох методів — коефіцієнтного аналізу, CAMELS-моделі та рейтингового підходу — в єдиний комплексний підхід. Запропонована інтеграція дозволяє отримувати більш об'єктивну та повну оцінку фінансової стійкості банків, що становить новизну авторської методики.

Таким чином, особливості використання зазначених методів в Україні полягають у поступовій адаптації міжнародних стандартів до національних реалій. Якщо раніше аналіз обмежувався коефіцієнтними показниками та виконанням нормативів, то нині активно впроваджуються CAMELS-підходи та рейтингові системи. Це сприяє підвищенню прозорості, зміцненню довіри до банків та розвитку ринкових механізмів саморегуляції. Водночас ключовим викликом залишається необхідність поєднувати кількісні та якісні індикатори, що дозволить адекватно оцінити фінансову стійкість банків у мінливому економічному середовищі.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

3.1. Аналіз сучасного стану банківської системи України

Банківська система України у 2022–2025 роках зазнала суттєвих трансформацій, обумовлених впливом війни, макроекономічної нестабільності та змін у регуляторній політиці Національного банку України (НБУ). Попри складні умови, банківський сектор продемонстрував ознаки адаптації та поступового відновлення фінансової стійкості, що відображається у зростанні рівня ліквідності, стабілізації депозитної бази та поступовому поліпшенні якості кредитного портфеля. За даними НБУ, на початок 2025 року в Україні функціонувало 60 банків, з яких чотири є державними, що разом формують понад 52 % активів банківської системи. Така структура зумовлює високу концентрацію ресурсів у державному секторі, однак водночас забезпечує стабільність у кризових умовах завдяки підтримці з боку уряду та міжнародних партнерів [40]. Домінування державних банків також сприяє стримуванню системних ризиків та утриманню контрольних орієнтирів фінансового ринку, хоча й може обмежувати рівень конкуренції та уповільнювати розвиток приватного банківського сегмента. У цілому, поєднання високої ролі державних інституцій та адаптивності приватних банків формує основу для збереження стійкості фінансової системи в умовах тривалої невизначеності.

Однією з ключових тенденцій розвитку банківського сектору у 2022–2025 роках є стійке зростання обсягу активів і розширення депозитної бази. Станом на 1 серпня 2025 року сумарні активи банків становили понад 2,3 трлн грн, що на 100 млрд грн більше, ніж на початку року, що свідчить про відновлення кредитно-фінансової активності та посилення ролі банків у фінансуванні економіки. Значне збільшення депозитів населення — на 23,7 % за перше півріччя 2025 року — відображає зростання довіри громадян до банківського сектору, що є ключовою передумовою підтримання макрофінансової

стабільності [78]. Позитивні тенденції підтверджуються і соціологічними даними: за результатами досліджень Finway (2025 р.), рівень довіри українців до банків зріс із 56 % у 2021 році до 68 % у 2025 році, що зумовлено стабілізацією гривні, посиленням регуляторних механізмів НБУ та активною участю держави у гарантуванні вкладів [80].

Показники фінансової стійкості демонструють збереження позитивної динаміки прибутковості банківського сектору. Чистий прибуток банків у 2024 році перевищив 180 млрд грн, що стало рекордним значенням за всю історію спостережень та засвідчило адаптивність банків до високоризикового середовища. Основними чинниками зростання прибутковості виступили доходи від операцій із цінними паперами, валютні переоцінки та стабільні процентні надходження, що дало змогу секторам компенсувати частину воєнних ризиків. Разом із тим, частка непрацюючих кредитів (NPL) залишається на високому рівні — 35–37 %, що продовжує вимагати активного управління проблемною заборгованістю та поступового очищення кредитного портфеля [74]. Для узагальнення динаміки основних параметрів розвитку банківської системи доцільно проаналізувати ключові показники, наведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Основні показники діяльності банківської системи України (2020–2024 рр.)

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Зміна 2024/2020	Характеристика тенденції
Кількість діючих банків	73	69	67	64	62	–11	Стійка консолідація ринку
Частка активів держбанків, %	54,0	52,8	51,4	52,0	52,3	–1,7	Домінування держсектору
Сукупні активи, млрд грн	1 740	1 865	1 980	2 120	2 230	+490	Поступове зростання активів
Депозити фізичних осіб, млрд грн	250	270	290	360	400	+150	Зростання ресурсної бази
Частка проблемних кредитів (NPL), %	41,0	39,5	39,0	37,2	35,7	–5,3	Повільне покращення якості портфеля
Адекватність регулятивного капіталу (H2), %	20,8	21,1	21,4	22,0	23,2	+2,4	Суттєве перевищення нормативу 10 %
Рентабельність активів (ROA), %	1,0	1,3	1,2	1,5	2,1	+1,1	Зростання прибутковості

Продовження таблиці 3.1

Рентабельність капіталу (ROE), %	10,5	11,0	11,6	14,0	18,5	+8,0	Підвищення ефективності
Рівень довіри населення, %	52	54	56	60	65	+13	Позитивна динаміка

Джерело: складено автором за [25; 75; 56; 58].

Аналіз динаміки ключових макрофінансових індикаторів свідчить про стабілізацію банківської системи та зміцнення її фінансової стійкості у 2020–2024 рр. Сукупні активи зросли на 490 млрд грн, що є наслідком як збільшення обсягів інвестицій у державні цінні папери, так і зростання депозитної бази населення. Поступове скорочення частки проблемних кредитів на 5,3 в.п. свідчить про активізацію роботи з проблемною заборгованістю. Показники ROA та ROE демонструють рекордні темпи зростання прибутковості, що підтверджує ефективність управління ресурсами. Зазначені тенденції доцільно візуалізувати для покращення інтерпретації результатів.

Узагальнюючи динаміку представлених показників, доцільно графічно відобразити зміну ключових індикаторів фінансової стійкості банківської системи. Це дає можливість простежити структурні зрушення та оцінити темпи розвитку галузі за 2020–2024 рр.

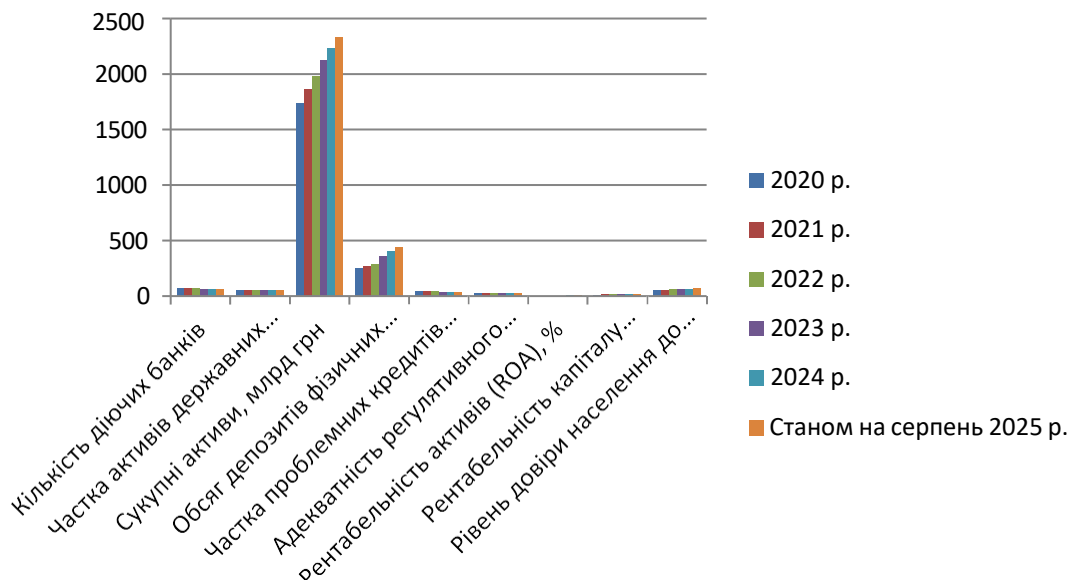

Рис.3.1 – Основні показники діяльності банківської системи України (2020–2025 рр.)

Джерело складено автором за даними таблиці 3.1

З наведених даних видно, що банківська система демонструє поступову стабілізацію та нарощення основних фінансових показників, незважаючи на значний вплив воєнних ризиків та макроекономічних коливань. Високі показники капіталізації та прибутковості підтверджують здатність сектору ефективно адаптуватися до нових умов функціонування, забезпечуючи стійкість фінансового посередництва та підтримуючи ліквідність економіки. При цьому державні банки залишаються ключовими драйверами зростання, формуючи основу ресурсної бази та стабілізаційний контур банківської системи, тоді як приватні установи проявляють більшу гнучкість у технологічному розвитку, активно впроваджуючи цифрові сервіси, мобільне банкінг-обслуговування та інструменти дистанційної ідентифікації клієнтів. Таке поєднання домінування державного сектору та інноваційної активності приватних банків сприяє підвищенню конкурентоспроможності ринку та розширенню спектра фінансових послуг для населення й бізнесу. Структура активів банківської системи України вирізняється високою часткою державних фінансових інститутів, що зумовлює відповідний рівень концентрації та може бути візуалізовано у вигляді схеми (рис. 3.2).

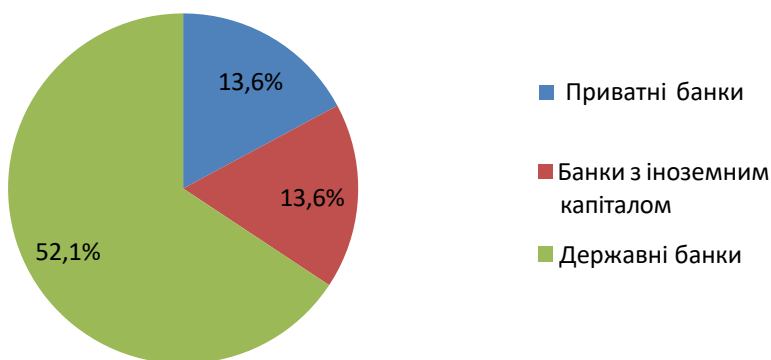

Рисунок 3.2 – Структура активів банківської системи України за формою власності у 2025 р.

Джерело: складено автором за даними [25].

Водночас надмірна концентрація активів у кількох системно важливих банках (ПриватБанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, Райффайзен Банк, Укргазбанк) підвищує рівень системних ризиків, оскільки потенційні проблеми хоча б однієї з цих установ можуть ініціювати ланцюгову реакцію та негативно вплинути на стабільність усієї фінансової системи. З іншого боку, саме ці банки характеризуються найвищими стандартами корпоративного управління, розвиненими системами ризик-менеджменту та значним досвідом роботи у кризових умовах, що мінімізує ймовірність системних збоїв і суттєво знижує ризики дестабілізації.

Важливим аспектом аналізу є динаміка кредитної активності. Після різкого спаду у 2022 році, спричиненого воєнними подіями, у 2024–2025 роках спостерігається поступове відновлення корпоративного кредитування, насамперед у таких секторах, як аграрний, логістичний та ІТ, де бізнес продемонстрував відносно швидку адаптацію до нових умов та здатність генерувати стабільні грошові потоки [82]. Водночас кредитування малого та середнього бізнесу залишається обмеженим через підвищену ймовірність неповернення, нестачу заставного забезпечення та збереження високих ризик-премій за кредитами. Певним контрастом до цієї тенденції є активізація іпотечного кредитування, обсяги якого зросли завдяки реалізації державної програми «ЄОселя». Цей інструмент не лише забезпечив доступ громадян до більш доступного фінансування, а й сприяв пожвавленню житлового ринку, підтримуючи відновлення будівельної галузі та суміжних секторів економіки [81; 83].

Крім загальної динаміки основних показників, важливо враховувати зміни у структурі банківських операцій за період 2020–2025 рр. Банки активно нарощували обсяги високоліквідних активів, утримуючи значні портфелі державних облігацій України (ОВДП), які виступають ключовим інструментом забезпечення ліквідності та мінімізації ризиків у воєнних умовах. Станом на середину 2025 року частка державних цінних паперів у структурі активів банків становила близько 51 %, що на 8,2 в.п. більше порівняно з 2020 роком. Така

тенденція свідчить про переорієнтацію бізнес-моделі банків на низькоризикові операції, що є типовим у періоди економічної турбулентності та підвищеної невизначеності.

Додатковим індикатором фінансової стійкості банківської системи є рівень миттєвої, поточної та короткострокової ліквідності. За даними НБУ, середнє значення нормативу миттєвої ліквідності (Н4) у 2025 році перевищувало встановлене нормативне значення майже в три рази, становлячи 58–60 % при мінімально допустимому рівні 20 %. Це свідчить про здатність банків своєчасно виконувати зобов'язання навіть у разі значного відтоку коштів клієнтів, що є важливою ознакою фінансової резильєнтності. Динаміка нормативу Н4 за аналізований період наведена у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Динаміка нормативів у банківській системі України, 2020–2025 рр.

Норматив	2020	2021	2022	2023	2024	Зміна 2024/2020	Характеристика
Н1 – Регулятивний капітал, млн грн	157 000	160 800	165 400	176 200	189 500	+32 500	Стабільне зростання
Н2 – Адекватність регулятивного капіталу, %	20,8	21,1	21,4	22,0	23,2	+2,4	Суттєве перевищення нормативу (10%)
Н3 – Адекватність основного капіталу, %	14,5	15,2	15,9	16,1	16,9	+2,4	Поступове зростання
Н4 – Миттєва ліквідність, %	44,1	46,7	50,8	54,3	57,2	+13,1	Висока ліквідність
Н5 – Поточна ліквідність, %	82	85	87	91	94	+12	Перевищення нормативу (40%)
Н6 – Короткострокова ліквідність, %	78	83	90	94	98	+20	Значний запас ліквідності
Н7 – Максимальний розмір кредитного ризику на контрагента, %	21	19	18	19	20	–1	В межах нормативу (25%)
Н8 – Максимальний розмір кредитів, гарантій та поручительств одному інсайдеру, %	0,98	0,95	0,92	0,89	0,87	–0,11	Тенденція до зниження
Н9 – Загальна величина інсайдерських операцій, %	1,98	1,95	1,92	1,90	1,86	–0,12	Контрольований рівень

Джерело: розраховано автором за даними НБУ [38; 59; 60].

Аналіз сукупності дев'яти обов'язкових нормативів НБУ свідчить про стабільний та контрольований рівень фінансової стійкості банківського сектору у 2020–2024 рр. Капітальні нормативи (Н1–Н3) демонструють помірне, але послідовне зростання, що забезпечує виконання вимог щодо формування резервів та покриття ризиків. Ліквідні нормативи (Н4–Н6) суттєво перевищують мінімальні значення, що підтверджує наявність достатнього запасу ліквідності для покриття короткострокових зобов'язань навіть в умовах кризових ситуацій та підвищеної волатильності.

Нормативи кредитного ризику (Н7–Н9) зберігаються у межах регуляторних вимог, що мінімізує ризики концентрації та обмежує вплив інсайдерських операцій. Сукупна динаміка нормативів дозволяє визначити, що найбільш чутливими до ринкових коливань є нормативи ліквідності, тому саме вони потребують додаткового регламентування та перегляду підходів до управління ліквідними активами у подальших рекомендаціях.

Узагальнений аналіз свідчить, що банки фактично сформували «подушку ліквідності», яка дозволяє уникати гострих кризових явищ навіть у разі шокових коливань ринку. Це підтверджується динамікою нормативу короткострокової ліквідності (Н6), середнє значення якого у 2025 році становило 96–101 %, що вдвічі перевищує мінімально встановлене нормативом значення 40 %. Високий рівень короткострокової ліквідності демонструє ефективність управління швидкоореалізованими активами, що в умовах воєнної економіки є критично важливим для підтримання фінансової стабільності банківської системи та збереження довіри клієнтів.

Для підвищення наочності доцільно графічно відобразити тенденції зміни нормативу миттєвої ліквідності, оскільки він найбільш чутливо реагує на кризові події та коливання ресурсної бази банківського сектору.

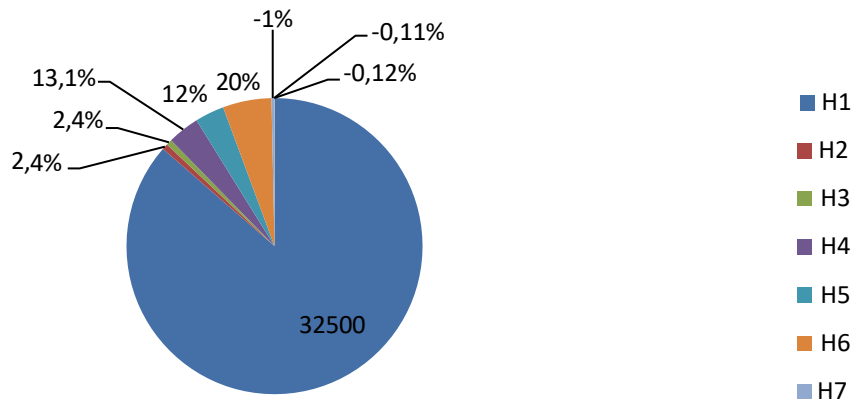

Рисунок 3.3 – Динаміка нормативу миттєвої ліквідності у банківській системі України, 2020–2024 рр.

Джерело: складено автором за даними таблиці 3.2.

Разом із цим, для оцінки стійкості банківського сектору важливе значення має визначення рівня концентрації активів та ресурсної бази фінансових установ. Співвідношення активів між державними, приватними та іноземними банками формує структуру ринку, що впливає на характер конкуренції, доступність кредитних ресурсів, швидкість відновлення та здатність системи до абсорбції зовнішніх шоків. Оцінка концентрації доцільно проводити з використанням коефіцієнта Герфіндаля—Гіршмана (ННІ), який визначається як сума квадратів відносних часток активів основних груп банків. Значення ННІ, що перевищують 1 800 пунктів, інтерпретуються як ознака високої концентрації ринку, що одночасно забезпечує стабілізаційний ефект за рахунок великих учасників та підвищує системні ризики у разі їхнього дисфункціонування. Таблиця 3.3 узагальнює результати оцінки концентрації на основі часток активів основних груп банків, що дозволяє кількісно визначити рівень ринкової домінантності.

Таблиця 3.3 – Оцінка концентрації активів банківської системи України методом ННІ

Група банків	Частка активів, %	Квадрат частки (S ²)
Державні	52,1	2 714,41
Іноземні	13,6	876,16
Приватні	13,6	334,89
ННІ, пунктів	—	3 925,46

Джерело: складено автором за даними [25].

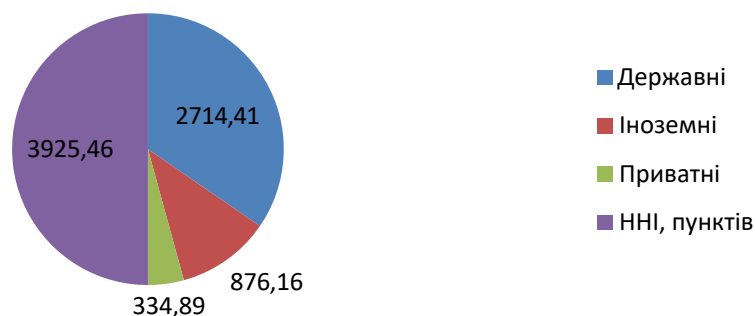

Рисунок 3.4 – Оцінка концентрації активів банківської системи України методом ННІ

Джерело складено автором за даними таблиці 3.3

Отримане значення ННІ свідчить про високий ступінь концентрації активів, що є характерною ознакою банківських систем країн з високим рівнем державної участі. Така структура ринку, з одного боку, забезпечує відносну стабільність у кризові періоди завдяки державним гарантіям та можливості доступу до ресурсів міжнародних фінансових організацій, а з іншого — формує підвищені системні ризики у випадку виникнення проблем у найбільших банках. Це обумовлює необхідність удосконалення внутрішніх механізмів управління ризиками на рівні як окремих банків, так і регулятора.

На тлі високої концентрації активів значного значення набуває якість кредитного портфеля та його галузева диверсифікація. У структурі корпоративного кредитування спостерігається зростання частки кредитів підприємствам аграрного сектору, логістики та інформаційних технологій, що пояснюється їхньою відносною стійкістю до зовнішніх факторів та наявністю стабільних каналів надходження валютної виручки. Водночас кредитування високоризикових галузей, таких як будівництво та торгівля, демонструє тенденцію до зниження, що свідчить про посилення консервативної політики управління активами у період нестабільності.

З метою комплексної характеристики фінансової стійкості банківської системи доцільно застосовувати інтегральні показники стресостійкості. До них належать коефіцієнти ліквідності короткострокового та середньострокового

горизонту, здатність до покриття потенційного відтоку коштів та наявність буферів капіталу для поглинання кредитних збитків. Практика оцінки стійкості свідчить, що позитивні значення таких коефіцієнтів забезпечуються поєднанням високої частки високоліквідних активів у структурі балансу, достатнім рівнем резервування за кредитами та оптимізацією інструментів залучення ресурсів на міжбанківському ринку.

Особливою характеристикою стійкого функціонування банків є тенденція до нарощування портфелів державних облігацій, що розглядаються як інструмент диверсифікації активів та формування стабільних доходів за процентними операціями. Умови воєнного часу формують потребу у швидкому доступі до джерел фінансування з мінімальним кредитним ризиком, що об'єктивно посилює роль державних боргових цінних паперів у структурі активних операцій банків.

Таким чином, узагальнюючи результати проведеної оцінки, можна констатувати, що фінансова стійкість банківської системи України у досліджуваній період визначається поєднанням високого рівня концентрації активів, посиленням консервативних підходів до кредитування та значною роллю інструментів державного боргу як джерела ліквідності та доходів. Це створює умови для підтримання фінансової стабільності в умовах макроекономічної невизначеності та забезпечує здатність банківського сектору до виконання своїх ключових функцій — фінансування економічної активності, збереження депозитів та здійснення платежів у національній економіці.

Загалом, аналіз сучасного стану банківської системи України дозволяє зробити висновок, що сектор поступово переходить від етапу стабілізації до етапу помірної розвитку. Висока ліквідність, покращення структури активів і зростання довіри клієнтів є ознаками зміцнення фінансової стійкості. Водночас ключовими викликами залишаються зниження рівня проблемних кредитів, збільшення кредитування реального сектору та зменшення концентрації активів у державних банках.

3.2. Аналіз показників фінансової стійкості банків

Фінансова стійкість банківської системи України є ключовою передумовою стабільності економіки в цілому, оскільки саме банківський сектор забезпечує ефективний перерозподіл фінансових ресурсів, підтримку інвестиційної активності, розвиток підприємництва та реалізацію державних соціально-економічних програм. Стійкість банків визначає рівень довіри з боку населення й бізнесу, а також формує основу для макрофінансової збалансованості держави. Оцінювання фінансової стійкості здійснюється на основі системи показників, що відображають прибутковість банків, достатність їх капіталу, якість активів, рівень ліквідності та ефективність управління ризиками, що дає змогу комплексно характеризувати спроможність банків виконувати свої функції в різних економічних умовах. В умовах воєнного стану та високої макроекономічної волатильності значення цих показників істотно зростає, оскільки вони дозволяють оперативно визначити здатність банків адаптуватися до зовнішніх шоків, підтримувати належний рівень фінансової безпеки та забезпечувати безперервність надання ключових фінансових послуг населенню й бізнесу [62]. На основі офіційних даних НБУ та Асоціації українських банків розраховано основні агреговані показники фінансової стійкості банківської системи України за 2020–2024 роки (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Основні показники фінансової стійкості банківської системи України за 2020–2024 рр.

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Зміна 2024/2020	Характеристика динаміки
Чистий прибуток банків, млрд грн	41,3	77,5	83,0	86,6	103,7	+62,4	Стійке зростання прибутковості
Середні активи банків, млрд грн	1 740	1 865	1 980	2 120	2 230	+490	Поступове розширення активів
Середній власний капітал, млрд грн	305	315	320	330	360	+55	Зміцнення капіталізації банків
Частка непрацюючих кредитів (NPL), %	41,0	39,5	39,0	37,2	30,3	–10,7	Зниження рівня проблемних активів

Продовження таблиці 3.4

Адекватність регулятивного капіталу (H2), %	20,8	21,1	21,4	22,0	17,4	–3,4	Зниження у зв'язку з переходом на нові стандарти
Рентабельність активів (ROA), %	2,4	3,1	4,2	4,1	4,65	+2,25	Зростання ефективності використання активів
Рентабельність капіталу (ROE), %	13,5	22,6	25,9	26,2	28,8	+15,3	Зростання прибутковості власного капіталу

Джерело: складено автором за даними [25; 56; 75].

Як видно з таблиці 3.4, банківська система України у 2024 році зберегла позитивну тенденцію розвитку, незважаючи на складні макроекономічні умови. Збільшення чистого прибутку на 19,8 % порівняно з 2023 роком свідчить про поступове відновлення кредитної активності, зниження витрат на резервування та підвищення ефективності управління активами. Зростання ROA з 4,1 % до 4,65 % вказує на поліпшення прибутковості активів, а підвищення ROE до 28,8 % демонструє збільшення дохідності власного капіталу банківського сектору.

Додатково слід відзначити, що включення у аналіз 2020–2021 років дозволяє простежити повний п'ятирічний цикл коливань, який охоплює як докризовий період, так і активну фазу війни. Саме у 2021 році спостерігалось різке зростання прибутковості (ROE понад 22 %), що створило “високу базу порівняння”, relative to which the післявоєнні показники демонструють реальне відновлення банківського сектору.

Для наочності розглянемо приклад розрахунку показника рентабельності активів (ROA) за 2024 рік, використовуючи дані таблиці 3.2:

$$ROA = \frac{103,7}{2230} \times 100\% = 4,65\%$$

Отриманий результат свідчить, що кожна гривня активів у середньому принесла 4,65 копійки прибутку. Порівняно з попередніми роками, це є позитивною тенденцією, яка свідчить про покращення якості активів, оптимізацію витрат та ефективніше управління портфелем цінних паперів.

Показник рентабельності капіталу (ROE) за 2024 рік обчислюється за аналогічним принципом:

$$ROE = \frac{103,7}{360} \times 100\% = 28,8\%$$

Це свідчить, що банківська система у 2024 році забезпечила майже 29 % прибутковості на кожен гривню власного капіталу. Такий рівень ROE є досить високим, що зумовлено як зростанням чистого прибутку, так і підвищенням ефективності операційної діяльності великих державних банків, які концентрують основну частину активів системи.

Окрему увагу заслуговує динаміка частки непрацюючих кредитів (NPL). Її зниження з 39 % у 2022 році до 30,3 % у 2024 році свідчить про поступове очищення кредитних портфелів банків від проблемних активів, реструктуризацію заборгованості та підвищення дисципліни позичальників. Разом з тим, рівень NPL залишається вищим, ніж у розвинених європейських країнах (5–10 %), що вказує на збереження ризикової структури кредитного портфеля, зумовленої військовими діями та макроекономічною нестабільністю.

Водночас включення у аналіз 2020–2021 рр. демонструє, що високий рівень NPL був характерний ще до початку повномасштабної війни (39–41 %), а суттєве зниження у 2024 р. до 30,3 % є результатом структурного очищення портфелів 5 найбільших банків (ПриватБанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, Райффайзен Банк, Укргазбанк).

Водночас показник адекватності регулятивного капіталу (H2) знизився з 22 % у 2023 році до 17,4 % у 2024 році. Це пояснюється переходом до нових стандартів бухгалтерського обліку та підвищенням податкового навантаження на банківський сектор. Проте рівень капіталізації залишається вищим за мінімальний норматив НБУ (10 %), що свідчить про достатність капіталу для покриття ризиків і підтримання фінансової стійкості системи.

Порівняння H2 у 2020–2024 рр. підтверджує стабільність банківської системи: навіть у кризовий 2024 р. значення 17,4 % суттєво перевищує норматив

НБУ (10 %), що свідчить про достатній запас капіталу для покриття операційних ризиків топ-5 банків.

У контексті ліквідності, банки зберігають комфортний рівень LCR (коефіцієнт покриття ліквідності), який перевищує норматив у 150 %, що вказує на високу здатність сектору виконувати свої короткострокові зобов'язання навіть у кризових умовах. Це стало можливим завдяки консервативній політиці управління ліквідністю, активній участі у ринку державних цінних паперів і значній підтримці НБУ через інструменти рефінансування.

Подальша оцінка фінансової стійкості банківської системи потребує поглибленого аналізу структури доходів та витрат із виокремленням індикаторів операційної ефективності. Важливе значення має коефіцієнт співвідношення операційних витрат та операційних доходів (CIR — cost-to-income ratio), на основі якого можна визначити, наскільки ефективно банки управляють ресурсною базою та адміністративними видатками. Значення CIR нижче 50 % розглядається як ознака високої операційної ефективності, тоді як перевищення порогу 60–65 % потребує оптимізації витратної політики та посилення контролю за структурою адміністративних витрат.

Емпіричні дані свідчать, що в 2020–2024 рр. середнє значення показника CIR для найбільших банків України знаходилося в межах 48–57 %, що є прийнятним рівнем у контексті воєнної економіки. Значною мірою це пояснюється цифровізацією банківських послуг та автоматизацією операційних процесів, що дозволяє скорочувати видатки на персонал, інфраструктуру та обслуговування мережі відділень. Водночас для окремих банків характерним залишається підвищений рівень витратності операцій у зв'язку з регіональною диверсифікацією та потребою підтримувати доступність фінансових послуг у прифронтових регіонах. Для кількісної оцінки рівня операційної ефективності у 2024 році доцільно розглянути розподіл значень CIR за групами банків (табл. 3.5).

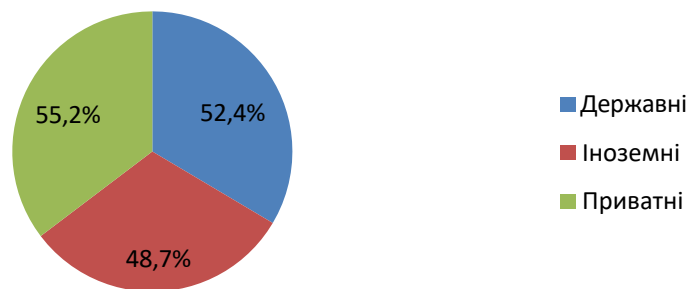
Таблиця 3.5 – Середні значення CIR у банківській системі України у 2024 році

Група банків	Середнє значення CIR, %	Характеристика	Оцінка стану
Державні	52,4	Стабільна ефективність, оптимізовані операції	Нормальний рівень

Продовження таблиці 3.5

Група банків	Середнє значення CIR, %	Характеристика	Оцінка стану
Іноземні	48,7	Найвища ефективність завдяки стандартизації процесів	Найкращий стан
Приватні	55,2	Підвищена витратність, нерівномірність процесів	Потребує оптимізації

Джерело: складено автором за даними [25]

3.5 – Середні значення CIR у банківській системі України у 2024 році

Джерело складено автором за даними таблиці 3.5

Аналізуючи наведені дані, варто зазначити, що банки з іноземним капіталом забезпечують найвищу операційну ефективність завдяки стандартизованим процесам управління, розвиненим системам комплаєнсу та використанню сучасних технологічних платформ. Державні банки демонструють прийнятні значення CIR за рахунок масштабності операцій, широкої клієнтської бази та можливості залучення дешевих ресурсів. Однак приватні банки загалом характеризуються підвищеною витратністю, що зумовлює необхідність перегляду їхніх бізнес-моделей в умовах зростаючої конкуренції на ринку роздрібних послуг.

У контексті аналізу фінансової стійкості важливим є дослідження структури процентних і непроцентних доходів банків, оскільки вона відображає ступінь диверсифікації джерел формування прибутку та стійкість бізнес-моделі.

Збільшення частки непроцентних доходів у загальному обсязі доходів свідчить про зменшення залежності банків від чистого процентного маржинального доходу, що особливо важливо в умовах високої волатильності процентних ставок і коливань кредитної активності. Така диверсифікація сприяє стабілізації фінансових результатів та підвищує здатність банків компенсувати зниження процентних надходжень за рахунок комісійних та операційних доходів. На сучасному етапі розширення спектра банківських послуг відбувається під впливом розвитку електронного банкінгу, цифрових платіжних сервісів, страхових та інвестиційних продуктів, що дозволяє банкам формувати додаткові потоки непроцентних доходів, підвищувати рівень клієнтського сервісу та зміцнювати конкурентні позиції на ринку.

Додатково до показників прибутковості та якості активів необхідно враховувати індикатори стійкості ресурсної бази банків. Стабільність депозитного портфеля оцінюється за допомогою коефіцієнта строковості депозитів, який визначає частку довгострокових депозитів у загальній сумі зобов'язань банку. Високе значення цього показника свідчить про надійну ресурсну основу та здатність банків мінімізувати ризики раптового відтоку коштів. Емпіричні спостереження за 2020–2024 рр. демонструють тенденцію до зростання частки строкових депозитів населення, що можна розглядати як ознаку відновлення довіри до банківського сектору та підвищення фінансової стабільності.

Ще одним комплексним індикатором стійкості є співвідношення кредитів до депозитів (LTD — loans-to-deposits). Оптимальні значення LTD знаходяться в межах 70–90 %, що забезпечує ефективне використання ресурсів та мінімізацію ризиків ліквідності. В Україні в період 2022–2024 рр. цей показник перебував на рівні нижче 60 %, що свідчить про надлишкову ліквідність та консервативну кредитну політику банків. Така ситуація є типовою для економік у стані шоку, коли відбувається зниження попиту на кредитні ресурси з боку корпоративного сектору й домогосподарств.

Таблиця 3.6 – Коефіцієнт LTD п'яти найбільших банків України у 2020–2024 рр., %

Банк	2020	2021	2022	2023	2024
ПриватБанк	72	69	66	64	62
Ощадбанк	81	78	75	71	68
Укрексімбанк	90	87	83	78	74

Продовження таблиці 3.6

Банк	2020	2021	2022	2023	2024
Укргазбанк	55	53	50	48	46
Райффайзен Банк	95	92	88	84	80

Джерело складено автором за даними [2-4; 5-9-12]

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що у 2020–2024 рр. банківська система України характеризувалася поєднанням достатньої капіталізації, стійких показників прибутковості та високої ліквідності. Позитивна динаміка операційної ефективності та зміцнення ресурсної бази свідчать про здатність фінансових установ протистояти зовнішнім викликам та підтримувати стабільність у періоди економічної турбулентності. Водночас залишаються чинники, що потребують посиленої уваги, зокрема зменшення концентрації кредитного портфеля в окремих секторах економіки та оптимізація структури адміністративних витрат приватних банків. Проведений аналіз створює аналітичне підґрунтя для визначення стратегічних напрямів подальшого зміцнення фінансової стійкості банківської системи України.

Отже, комплексний аналіз показників фінансової стійкості банків свідчить, що у 2022–2024 роках банківська система України продемонструвала високу адаптивність і здатність підтримувати позитивну динаміку прибутковості навіть в умовах макроекономічних шоків. Зростання ROA і ROE, скорочення частки NPL, збереження достатнього рівня капіталізації та ліквідності свідчать про покращення фінансової стабільності сектору. Разом із тим, необхідним залишається подальше зниження рівня проблемних кредитів, зміцнення капітальної бази приватних банків і диверсифікація кредитного портфеля. Отримані результати створюють підґрунтя для наступного розділу, у якому буде розглянуто напрями удосконалення управління фінансовою стійкістю банків України.

3.3. Аналіз впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на фінансову стійкість банків

Фінансова стійкість банківської системи формується під дією взаємозалежних зовнішніх та внутрішніх чинників, що визначають здатність банків підтримувати ліквідність, ефективно управляти ризиками та забезпечувати стабільність у коротко- й довгостроковій перспективі. Аналіз цих факторів дає можливість оцінити, наскільки поточні економічні умови сприяють або, навпаки, перешкоджають функціонуванню банківських установ, а також простежити, як змінюється їх стійкість у контексті воєнної економіки [61]. Особливої актуальності ця проблема набула у 2020–2024 роках, коли макрофінансова нестабільність, військові загрози, зміни у регуляторній політиці та структурні трансформації банківського сектору суттєво впливали на діяльність як державних банків (ПриватБанк, Ощадбанк, Укресімбанк, Укргазбанк), так і приватних фінансових інститутів, зокрема Райффайзен Банку. За таких умов стійкість банківської системи була зумовлена не лише рівнем капіталізації та якістю активів, а й здатністю окремих установ оперативно адаптувати бізнес-моделі до нових ризиків, впроваджувати цифрові технології, забезпечувати безперервність платежів і підтримувати довіру клієнтів.

До ключових зовнішніх факторів належать макроекономічна ситуація, інфляційна та монетарна політика, коливання валютного курсу, зміни у регуляторному середовищі, доступ до міжнародних ринків капіталу, інтеграційні процеси з ЄС, а також безпекова ситуація, яка в умовах воєнної агресії стала визначальним елементом формування фінансових ризиків. Сукупність цих чинників визначає середовище, у якому функціонують банківські установи, та обумовлює їхню стратегічну поведінку, рівень ліквідності й можливості розвитку. Внутрішні фактори охоплюють структуру активів і пасивів, якість кредитного портфеля, рівень операційних та стратегічних ризиків, ефективність корпоративного управління, якість системи ризик-менеджменту, технологічний

розвиток, а також результативність бізнес-моделі кожного банку [37]. Для п'яти найбільших банків ці фактори мають різну вагу: державні банки виявляються більш чутливими до змін у регуляторній політиці, фіскальних рішень та державних програм підтримки, тоді як приватні установи значною мірою реагують на ринкову кон'юнктуру, конкуренцію, поведінку клієнтів і динаміку кредитних ризиків. Така диференціація впливу факторів визначає специфіку управління стійкістю в кожному сегменті банківської системи.

У межах дослідження доцільно здійснити комплексний аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів банківської системи України у розрізі п'ятирічного періоду 2020–2024 рр., оскільки саме такий часовий горизонт дозволяє простежити трансформацію сектору як у докризових умовах, так і під час повномасштабної війни. Особливого аналітичного значення набуває оцінка впливу цих факторів на діяльність п'яти найбільших банків України — ПриватБанку, Ощадбанку, Укрексімбанку, Укргазбанку та Райффайзен Банку, які разом формують понад 65 % активів банківської системи, що робить їх репрезентативною групою для дослідження системних тенденцій.

Зміни макрофінансового середовища протягом аналізованого періоду безпосередньо вплинули на ключові аспекти діяльності цих установ, зокрема на рівень ліквідності, прибутковість, динаміку та структуру кредитного портфеля, якість активів і ризиковість операцій. Для узагальненої оцінки впливу використано сім ключових чинників, а також розраховано їх динаміку за 2020–2024 рр., що відображено у таблиці 3.3, що дозволяє простежити взаємозв'язок макроекономічних та внутрішніх параметрів з показниками фінансової стійкості банків.

Таблиця 3.3 – Динаміка основних факторів, що впливають на фінансову стійкість банківської системи України у 2020–2024 рр.

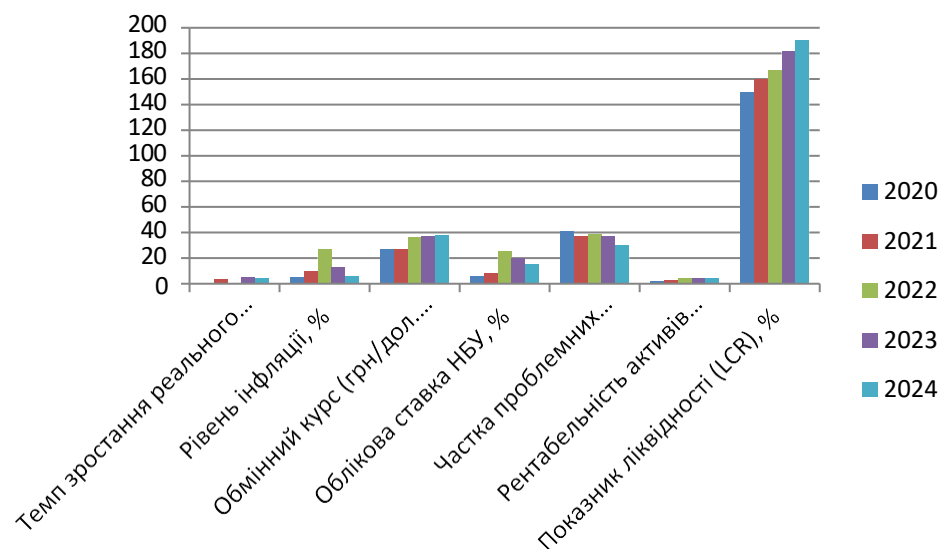
Показник / Фактор	2020	2021	2022	2023	2024	Тенденція впливу за 5 років
Темп зростання реального ВВП, %	–3,8	+3,4	–29,1	+5,3	+4,7	Від глибокого падіння до стабілізації

Продовження таблиці 3.3

Показник / Фактор	2020	2021	2022	2023	2024	Тенденція впливу за 5 років
Рівень інфляції, %	5,0	10,0	26,6	12,8	5,6	Високі коливання з поверненням до цілі НБУ
Обмінний курс (грн/дол. США, середній)	27,0	27,3	36,6	37,0	38,2	Девальвація через війну та корекція НБУ
Облікова ставка НБУ, %	6,0	8,5	25,0	20,0	15,0	Циклічне посилення та пом'якшення політики
Частка проблемних кредитів (NPL), %	41,0	37,2	39,0	37,2	30,3	Поступове очищення кредитного портфеля
Рентабельність активів (ROA), %	2,2	2,8	4,2	4,1	4,65	Зростання ефективності сектору
Показник ліквідності (LCR), %	150	160	167	182	190	Постійне підвищення ліквідності

Джерело: складено автором за даними [25; 75; 56].

Аналіз даних таблиці 3.3 свідчить, що у 2024 році більшість макроекономічних показників набули позитивної динаміки. Зокрема, стабілізація інфляції, відновлення ВВП і поступове зниження облікової ставки НБУ сприяли активізації кредитної діяльності банків.

3.6 – Динаміка основних факторів, що впливають на фінансову стійкість банківської системи України у 2020–2024 рр.

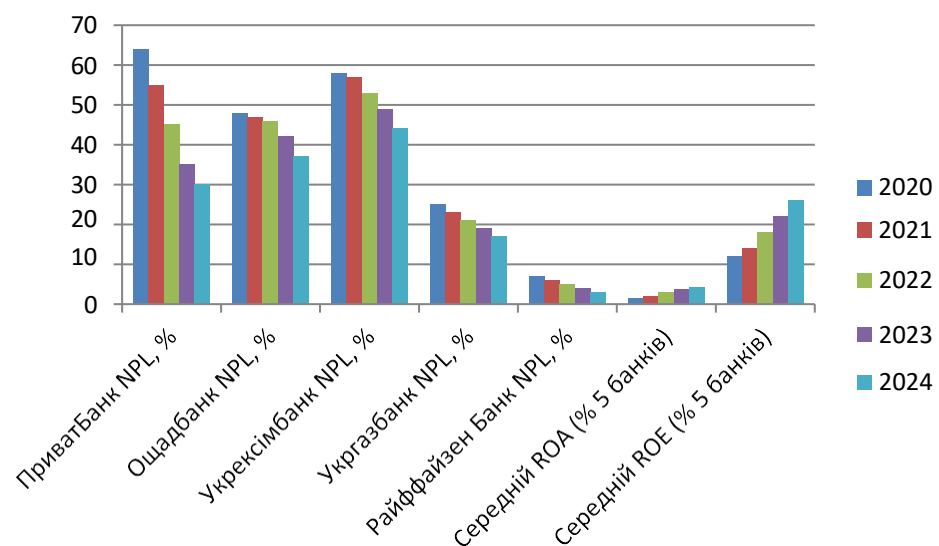
Джерело складено автором за даними таблиці 3.3

Сектор зберіг надлишкову ліквідність ($LCR > 180\%$ при нормативі 100%), що дало змогу утримувати високий рівень платоспроможності навіть за умов воєнних ризиків. динаміка показників фінансової стійкості 5 найбільших банків наведена в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Динаміка показників фінансової стійкості 5 найбільших банків (2020–2024 рр.)

Показник	2020	2021	2022	2023	2024	Тенденція
ПриватБанк NPL, %	64	55	45	35	30	Суттєве покращення якості портфеля
Ощадбанк NPL, %	48	47	46	42	37	Поступове зниження кредитного ризику
Укрексімбанк NPL, %	58	57	53	49	44	Зменшення частки проблемних кредитів
Укргазбанк NPL, %	25	23	21	19	17	Стабільно низький рівень дефолтів
Райффайзен Банк NPL, %	7	6	5	4	3	Найкращий показник якості активів
Середній ROA (% 5 банків)	1,5	2,0	3,1	3,8	4,2	Зростання ефективності активів
Середній ROE (% 5 банків)	12	14	18	22	26	Підвищення прибутковості капіталу

Джерело: складено автором за даними [25; 75; 56].

3.7 – Динаміка показників фінансової стійкості 5 найбільших банків (2020–2024 рр.)

Джерело складено автором за даними таблиці 3.4

Для кількісної оцінки інтегрального впливу розрахуємо індекс ІФС за формулою (3.1), використовуючи вагові коефіцієнти факторів (визначено експертно: 0,2 – ВВП, 0,15 – інфляція, 0,15 – облікова ставка, 0,1 – валютний курс, 0,15 – NPL, 0,15 – ROA, 0,1 – ліквідність). Після нормування показників у шкалі [0;1] отримано результати, подані у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Розрахунок інтегрального показника впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на фінансову стійкість банків

Фактор	Вага w_i	Нормоване значення I_i (2024 р.)	Добуток $w_i \times I_i$
Зростання ВВП	0,20	0,75	0,150
Рівень інфляції (обернений показник)	0,15	0,80	0,120
Облікова ставка НБУ (обернений показник)	0,15	0,70	0,105
Обмінний курс	0,10	0,65	0,065
Частка NPL (обернений показник)	0,15	0,78	0,117
Рентабельність активів (ROA)	0,15	0,82	0,123
Ліквідність (LCR)	0,10	0,85	0,085
Інтегральний показник ІФС	1,00	—	0,765

Джерело: розраховано автором за даними таблиці 3.3.

Отримане значення ІФС = 0,765 (за шкалою від 0 до 1) свідчить про високий рівень стійкості банківської системи України у 2024 році, тобто про позитивний сумарний вплив зовнішніх і внутрішніх факторів. Порівняно з 2022 роком, коли інтегральний показник оцінювався приблизно на рівні 0,55, спостерігається покращення більш ніж на 20 %. Це стало результатом макрофінансової стабілізації, зміцнення регуляторної політики, зростання довіри клієнтів і покращення якості активів.

Узагальнюючи результати розрахунків і таблиць, можна зробити висновок, що у 2020–2024 роках зовнішні фактори поступово перейшли від дестабілізуючого до підтримуючого впливу. Зниження інфляції, стабілізація валютного курсу та пом'якшення монетарної політики сприяли зміцненню ліквідності банків. Водночас внутрішні фактори — зокрема, підвищення ефективності управління ризиками, покращення структури активів і цифрова

трансформація — стали основним джерелом підвищення фінансової стійкості сектору.

Одним із ключових аспектів оцінювання впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на фінансову стійкість банків є визначення чутливості основних показників до макроекономічних шоків. Для цього доцільно використовувати показник еластичності, який дозволяє кількісно оцінити зміну фінансового результату або показника якості активів у відповідь на коливання зовнішніх факторів. Зокрема, еластичність прибутковості активів (ROA) щодо зміни облікової ставки визначається як відношення темпу зміни ROA до темпу зміни ставки НБУ. За оцінками за період 2020–2024 рр. значення еластичності ROA до монетарної політики перебувало в межах 0,35–0,42, що свідчить про помірну залежність прибутковості банків від процентних рішень регулятора. Інтерпретація цього показника полягає в тому, що зміна облікової ставки на 10 % призводила до корекції ROA приблизно на 3,5–4,2 %, що характеризує відносну адаптивність і гнучкість банківських установ у реагуванні на монетарні шоки.

Додаткової уваги потребує аналіз валютного ризику. В умовах нестабільного валютного курсу банки зберігають підвищені валютні позиції, що безпосередньо впливає на структуру прибутку та фінансові результати. Валютний дохід у 2022–2024 рр. становив 18–24 % від загального фінансового результату банківського сектору, що підтверджує значну роль переоцінки валютних активів у формуванні прибутку. Водночас надмірна залежність від валютних доходів підвищує ризик волатильності прибутковості у разі коливань обмінного курсу, що є типовим для перехідних економік. У цьому контексті ефективне управління валютним ризиком, включно з використанням хеджування, валютних свопів та балансування валютних позицій, стає критично важливим інструментом для збереження фінансової стійкості та запобігання надмірних коливань доходів банківського сектору.

Серед внутрішніх факторів особливе значення має диверсифікація кредитного портфеля. Банки з високою часткою корпоративних кредитів у

галузях із низькою циклічністю (логістика, телекомунікації, ІТ) демонструють нижчу волатильність показників NPL порівняно з банками, портфель яких концентрується у торгівлі або будівництві. Для комплексної оцінки доцільно застосовувати коефіцієнт галузевої концентрації, який визначається як квадратна сума часток основних галузей у кредитному портфелі. Значення коефіцієнта нижче 0,25 свідчать про достатню диверсифікацію, тоді як перевищення 0,35 потребує зміни структури активів для зниження ризиків.

Розвиток технологічної інфраструктури та впровадження цифрових рішень є важливим внутрішнім фактором, який безпосередньо впливає на операційну стійкість банків. Автоматизовані системи управління ризиками, удосконалені моделі скорингу та аналітики великих даних (Big Data) дозволяють підвищувати точність оцінювання кредитоспроможності клієнтів, знижувати рівень дефолтів та прискорювати процеси прийняття рішень. За даними банківського сектору, у 2024 році понад 85 % заявок на роздрібне кредитування оброблялися в автоматизованому режимі, що суттєво зменшує операційні витрати та підвищує швидкість обслуговування клієнтів. Крім того, цифровізація процесів сприяє зниженню операційних ризиків, пов'язаних із людським фактором, та забезпечує більш ефективний контроль за рухом внутрішніх документів і транзакцій, що підвищує загальний рівень корпоративної та фінансової стійкості банківських установ.

Важливим додатковим зовнішнім чинником є стан міжнародних фінансових ринків і доступ банків до зовнішнього фінансування. У 2022–2024 рр. міжнародні фінансові організації, такі як ЄБРР, МФК, KfW та Світовий банк, значно збільшили обсяги фінансової підтримки українських банків через програми кредитування малого та середнього бізнесу, фінансування енергоефективності та інвестицій у критичну інфраструктуру. Залучення довгострокових ресурсів від міжнародних інституцій не лише зміцнює стабільність пасивів, але й дозволяє банкам проводити більш зважену кредитну політику в умовах високої економічної невизначеності, знижуючи залежність від короткострокового внутрішнього фінансування. Крім того, активна співпраця з

міжнародними партнерами сприяє підвищенню стандартів корпоративного управління, впровадженню передових систем ризик-менеджменту та посиленню прозорості фінансової діяльності, що в сукупності зміцнює довіру інвесторів і клієнтів та підвищує загальну фінансову стійкість банківської системи.

Додатковими внутрішніми факторами, що визначають фінансову стійкість банків, є якість корпоративного управління та ефективність системи управління ризиками. Банки, які запровадили незалежні кредитні комітети, підвищені стандарти комплаєнсу, регулярне стрес-тестування та методи резервування відповідно до принципів IFRS 9, продемонстрували нижчий рівень втрат від кредитних ризиків та швидше відновлення прибутковості у посткризовий період. Систематичне застосування стрес-тестування дозволяє оцінити потенційні збитки за різними негативними сценаріями, визначити потребу в додаткових резервах або нарощуванні капіталу, а також своєчасно коригувати стратегії управління активами та пасивами, що підвищує загальну стійкість банківської системи.

Таким чином, оцінка сукупного впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на фінансову стійкість банків свідчить про багатовимірний характер функціонування банківського сектору в умовах воєнної економіки. Зовнішні фактори формують загальний макроекономічний фон, який визначає доступність фінансових ресурсів, вартість запозичень та рівень валютних ризиків, тоді як внутрішні фактори обумовлюють оперативну здатність банків адаптуватися до цих умов, удосконалювати управління ризиками та підтримувати ліквідність і капітал. Результати аналізу підтверджують, що саме поєднання сприятливих макроекономічних трендів, ефективного корпоративного управління та технологічного розвитку визначає рівень фінансової стійкості банківського сектору у середньостроковій перспективі.

4. НАПРЯМКИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ УКРАЇНИ

Сучасна система ризик-менеджменту має функціонувати як інтегрована частина корпоративного управління, де кожен бізнес-процес оцінюється з позиції ризикового профілю. Такий підхід відповідає принципам ICAAP (Internal Capital Adequacy Assessment Process), який зобов'язує банки оцінювати, чи достатньо їхнього капіталу для покриття всіх можливих ризиків. На практиці це означає перехід від інтуїтивного до аналітично-моделювального підходу, що поєднує кількісні розрахунки, стрес-тестування та ризик-орієнтоване планування [84].

З метою практичного застосування результатів дослідження у роботі запропоновано авторську REI-модель інтегральної оцінки ризикової експозиції банків. Модель базується на визначенні зваженого рівня ризику з подальшим розрахунком індексу (REI) та інтерпретацією його результатів відповідно до запропонованих порогових значень.

З метою підвищення практичної ефективності запропонованих підходів у роботі сформовано авторську інтегральну модель управління фінансовою стійкістю банку, яка базується на поєднанні кількісної оцінки ризиків та визначенні потреби в капітальному покритті. Запропонований механізм передбачає, що оцінка ризикового профілю банку здійснюється за допомогою інтегрального показника ризику (REI), розрахованого на основі сукупності семи ключових видів ризиків: кредитного, ринкового, валютного, процентного, ризику ліквідності, операційного та репутаційного. Кожному виду ризику надається оцінка в діапазоні від 0 до 10 балів залежно від його впливу на діяльність банку, а також визначається питома вага відповідного ризику в загальній структурі активів і операцій.

На відміну від існуючих підходів, у дослідженні запропоновано авторські порогові значення REI, що дозволяють не лише здійснити кількісну оцінку ризикового профілю, але й сформулювати конкретні управлінські рішення. Якщо

значення REI становить менше 4,0, ризиковий профіль банку є низьким і не потребує зміни поточної стратегії. Інтервал від 4,0 до 7,0 свідчить про помірний рівень ризику, за якого необхідно вдосконалювати структуру капіталу та проводити додаткове стрес-тестування. Значення понад 7,0 вказує на критичний ризиковий профіль і потребує негайних заходів з боку менеджменту банку, зокрема підвищення обсягу резервів, оптимізації кредитної політики та зниження концентрації ризикових активів.

Практична реалізація запропонованого підходу передбачає чіткий алгоритм застосування інтегральної моделі. На першому етапі здійснюється оцінювання ризиків за шкалою R_i та визначається питома вага P_i , після чого розраховується інтегральний показник REI. На другому етапі визначається необхідний обсяг капітального буфера для покриття ризиків. У роботі запропоновано використовувати значення k на рівні 0,18–0,20 для великих системно важливих банків та 0,12–0,15 для середніх і регіональних установ. Це дозволяє адаптувати модель до специфіки банківської системи України та врахувати диференціацію ризикового середовища.

Перевагою авторської моделі є її практична орієнтованість. На відміну від традиційного підходу, який обмежується статистичним аналізом окремих показників, запропонована модель дозволяє на основі розрахунку одного інтегрального індикатора сформулювати реальні управлінські рішення. До таких рішень належать зміна структури кредитного портфеля, формування додаткових резервів, підвищення частки капіталу першого рівня та впровадження стрес-тестування з урахуванням макроекономічних сценаріїв. Запропонований механізм може бути реалізований на практиці у вигляді щомісячного інтегрованого звіту для правління банку, що включає розрахунок REI, аналіз зони ризику та пропозиції щодо оптимізації капітального покриття.

Застосовуючи цю методику до агрегованих даних системно важливих банків України за підсумками 2024 року, отримано результати, подані у таблиці 4.1.

Таблиця 4.1 – Оцінка ризикового профілю банківської системи України за методикою REI у 2024 р.

Вид ризику	Рівень ризику R_i , балів (0–10)	Питома вага операцій P_i , %	Добуток $R_i \times P_i$	Вплив на REI
Кредитний ризик	6,5	40	260	Високий, але стабільний
Ринковий ризик	4,2	15	63	Помірний
Валютний ризик	3,5	10	35	Контрольований
Процентний ризик	5,0	12	60	Помірний
Ліквідності	3,0	8	24	Низький
Операційний ризик	4,8	10	48	Помірний
Репутаційний ризик	2,5	5	12,5	Низький
Разом	—	100	502,5	—

Джерело: розраховано автором за даними [25; 75].

$$REI = \frac{502,5}{100} = 5,03$$

Отримане значення $REI = 5,03$ свідчить про помірний ризиковий профіль банківської системи України у 2024 році. Найбільшу частку в структурі сукупного ризику становить кредитний ризик (близько 52 % загального впливу), що є закономірним в умовах уповільненого кредитування реального сектору. Проте показники валютного, ліквідного та репутаційного ризиків залишаються контрольованими, що пояснюється жорсткою монетарною політикою НБУ, стабілізацією обмінного курсу та активним державним наглядом за платоспроможністю банків.

З метою вдосконалення управління ризиками доцільно перейти від фрагментарного аналізу окремих ризиків до динамічного моніторингу ризикових взаємозв'язків. Зокрема, важливо враховувати, що підвищення процентного ризику безпосередньо впливає на кредитний ризик через зростання вартості ресурсів, а погіршення ліквідності може підвищити репутаційний ризик унаслідок зниження довіри вкладників.

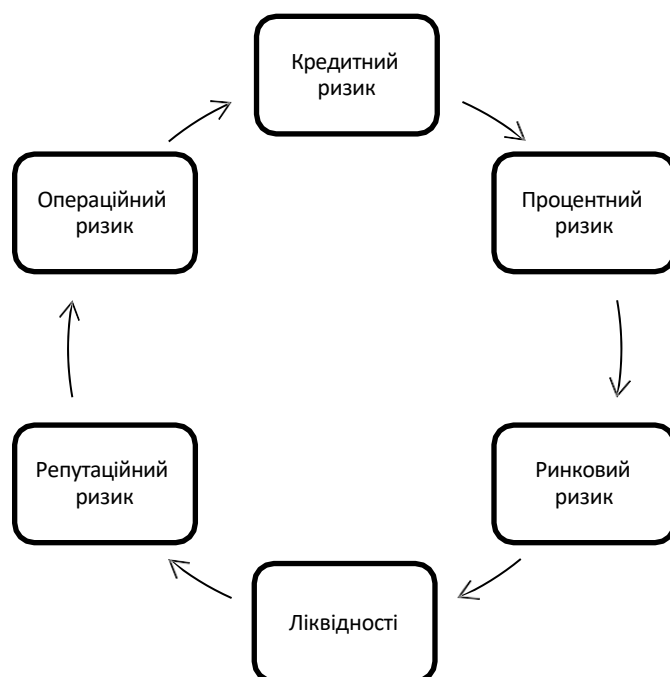

Рис. 4.1 – Взаємозалежність основних ризиків у банківській системі

Ця схема демонструє, що ризики не є ізольованими, а утворюють замкнуту систему взаємодії, в якій кожен елемент здатний ініціювати “ефект доміно”. Таким чином, ефективний ризик-менеджмент має бути системним, а не процесним — із постійною міжфункціональною взаємодією аналітичних, фінансових і управлінських підрозділів.

Одним із дієвих інструментів є стрес-тестування, що дозволяє оцінити стійкість банку до макроекономічних шоків. Наприклад, у разі девальвації гривні на 15 % та зниження ВВП на 3 %, розрахунковий рівень кредитного ризику R_i для середнього банку збільшується на 0,9 пунктів, а операційного ризику — на 0,4. Це свідчить, що навіть за умов кризового сценарію сукупний REI не перевищить 6,0, тобто зберігатиметься у межах помірному рівня.

За даними НБУ, середнє значення RWA для банківського сектору у 2024 р. становило 1 470 млрд грн. Тоді необхідний мінімальний буфер СВ дорівнює:

$$СВ = 1470 \times 0,10 = 147 \text{ млрд грн}$$

Фактичний обсяг капіталу банків на кінець 2024 р. становив близько 190 млрд грн, тобто перевищував норматив на 43 млрд грн. Це свідчить про наявність

додаткового резерву фінансової стійкості, який може бути використаний для покриття непередбачуваних ризиків або підтримки кредитної активності.

Важливим елементом удосконалення ризик-менеджменту є автоматизація процесів контролю. Використання програмних модулів типу Risk Data Aggregation (RDA) та Risk Dashboard дозволяє забезпечити цілодобовий моніторинг ключових показників ризику (KRI) у режимі реального часу. Така цифрова інтеграція дозволяє не лише знизити людський фактор, але й створити єдине інформаційне середовище для управління ризиками в межах усього банку [89].

Особливої уваги заслуговує питання ризикової культури — тобто рівня усвідомлення персоналом своєї ролі у мінімізації ризиків. Ефективна система ризик-менеджменту функціонує лише за умови, якщо вона підтримується на всіх рівнях — від фронт-офісу до правління банку. Проведення навчальних програм, створення мотиваційних систем, що заохочують до безризикових рішень, є складовими формування внутрішньої культури управління ризиками [66].

Таким чином, модернізація системи ризик-менеджменту банків має спиратися на інтеграцію кількісних моделей, автоматизацію моніторингу, удосконалення капітальних буферів та розвиток внутрішньої культури ризиків. Поєднання цих компонентів забезпечить не лише стабільність у короткостроковій перспективі, а й створить основу для стійкого розвитку банківської системи в умовах післявоєнного відновлення економіки України.

У сучасних умовах трансформації фінансового ринку питання структури капіталу посідає центральне місце у забезпеченні фінансової стійкості банків. Капітал банку виконує водночас захисну, регулюючу і прибуткову функції, визначаючи його здатність покривати ризики, залучати ресурси та генерувати дохід. Оптимальна структура капіталу створює передумови для підвищення ефективності операційної діяльності та зменшення ризикової залежності від зовнішніх джерел фінансування [69].

Структура капіталу банку охоплює власні кошти та залучені ресурси, які у сукупності формують фінансову базу його діяльності. Власний капітал виконує

функцію гарантійного забезпечення стабільності, тоді як залучені кошти є основним джерелом формування активів. Раціональне співвідношення між цими складовими визначає рівень фінансової незалежності банку та його здатність підтримувати ліквідність навіть за умов коливання макроекономічного середовища [64].

Оптимізація структури капіталу передбачає не лише дотримання нормативів, встановлених Національним банком України, а й пошук внутрішнього балансу між прибутковістю, ризиковістю та стійкістю. Надмірна капіталізація може призвести до зниження рентабельності, тоді як її нестача — до втрати довіри інвесторів і клієнтів. Таким чином, завдання управління капіталом полягає у формуванні такої структури, яка забезпечує максимальний рівень прибутку при прийнятному рівні ризику.

Динаміка показників капіталу і прибутковості банків України у 2022–2024 роках представлена у таблиці 4.2.

Таблиця 4.2 – Динаміка показників структури капіталу та прибутковості банків України (2022–2024 рр.)

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Зміна, %	Характеристика тенденції
Власний капітал, млрд грн	165,0	175,2	190,4	+15,4	Поступове нарощення капіталу
Активи банків, млрд грн	1 980,0	2 230,5	2 330,0	+17,7	Активне зростання балансових показників
Адекватність капіталу (H2), %	21,4	23,2	23,0	+7,5	Подвійне перевищення нормативу НБУ
Лeverидж (LR), %	8,3	7,8	8,2	–1,2	Збалансована структура фінансування
Рентабельність активів (ROA), %	2,1	2,3	2,5	+19,0	Позитивна динаміка
Рентабельність капіталу (ROE), %	18,5	19,2	20,1	+8,6	Зростання ефективності капіталу
Чистий прибуток, млрд грн	143,0	160,0	180,0	+25,9	Секторна прибутковість зросла рекордно

Джерело: складено автором за даними [25; 56; 75].

Як свідчать дані таблиці 4.2, у 2024 році банківська система України продемонструвала найвищий рівень капіталізації та прибутковості за останнє десятиліття. Коефіцієнт H2 перевищує норматив майже удвічі, що свідчить про

наявність значного запасу міцності. Водночас рівень левериджу зберігається у межах оптимального значення, що забезпечує баланс між ризиковими активами та власними ресурсами.

Зростання чистого прибутку до 180 млрд грн зумовлене підвищенням операційної ефективності, розширенням портфеля державних цінних паперів і зниженням обсягів проблемних кредитів. При цьому структура доходів банків поступово зміщується у бік процентного та комісійного прибутку, що свідчить про диверсифікацію джерел прибутковості.

Оцінюючи ефективність структури капіталу, доцільно застосувати інтегральний показник ефективності використання власних ресурсів (ІЕК):

$$IEK = \frac{ROA + ROE}{2} \times \frac{C}{A}$$

Підставивши середні показники за 2024 рік

$$ROA = 2,5\%, \quad ROE = 20\%, \quad \frac{C}{A} = 8,2\%$$

отримуємо:

$$IEK = \frac{2,5 + 20,1}{2} \times 0,082 = 11,3 \times 0,082 = 0,926\%$$

Отже, ІЕК = 0,93 %, що вказує на високий рівень ефективності використання власного капіталу. У 2022 році цей показник становив лише 0,65 %, тобто протягом двох років його зростання перевищило 40 %. Така динаміка демонструє поступове відновлення дохідності банківського сектору після кризового періоду 2022 року.

Для підтримання стійкої прибутковості банки мають оптимізувати не лише обсяг капіталу, а й його структурну складову. У цьому контексті важливу роль відіграє співвідношення між капіталом першого рівня (Tier 1) та другого рівня (Tier 2). Згідно з вимогами Базель III, частка основного капіталу повинна становити не менше 75 % від загального обсягу регулятивного капіталу. Надмірна частка субординованих зобов'язань у структурі Tier 2 може збільшувати фінансову залежність банку та знижувати його стабільність у періоди стресу [87].

Підвищення прибутковості також потребує вдосконалення системи ALM (управління активами і пасивами), що дозволяє узгоджувати строкову структуру джерел і використання коштів. Упровадження моделі динамічного ALM, заснованої на сценарному аналізі, дає змогу прогнозувати вплив змін процентних ставок і валютного курсу на рентабельність капіталу. Розрахунки НБУ свідчать, що ефективна політика управління ALM дозволяє знизити процентний ризик на 15–18 % і підвищити чисту процентну маржу на 0,5–0,7 процентних пунктів [88].

Для банківської системи України у 2024 році:

ЧП=180 млрд грн С=190,4 млрд грн.

$$\text{КПК} = \frac{180}{190,4} \times 100 = 94,5\%$$

Таким чином, на кожну гривню власного капіталу банківський сектор у середньому генерує 0,945 грн чистого прибутку, що є високим результатом для умов воєнної економіки.

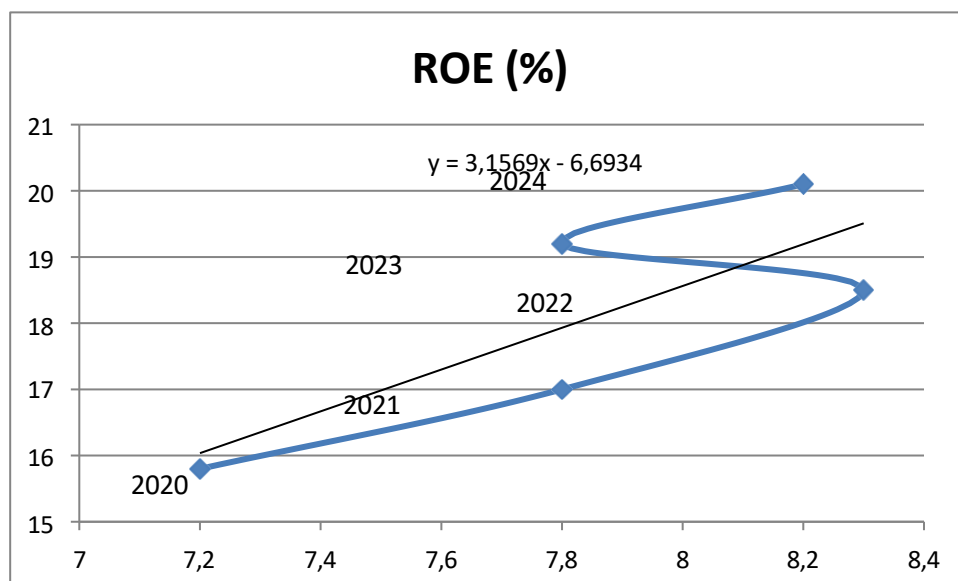

Рис. 4.3 – Залежність між рівнем капіталізації банків (C/A) та прибутковістю (ROE)

Отже, ефективне управління капіталом передбачає не лише дотримання регуляторних нормативів, а й формування гнучкої, збалансованої структури, здатної підтримувати прибутковість за будь-яких умов ринку. Впровадження

принципів динамічного управління активами і пасивами, підвищення частки якісного капіталу першого рівня та вдосконалення аналітичних інструментів оцінки ефективності створюють базу для підвищення конкурентоспроможності банків України у середньостроковій перспективі.

Забезпечення фінансової стійкості банківської системи є одним із ключових завдань державної економічної політики. У сучасних умовах глобальних фінансових ризиків та макроекономічної нестабільності саме державне регулювання виступає основним механізмом підтримання довіри до банківського сектору, стабільності грошово-кредитної системи та захисту інтересів вкладників [68]. Водночас інтеграція України у світовий фінансовий простір вимагає гармонізації національних регуляторних норм із міжнародними стандартами, що визначають базові принципи банківського нагляду та ризик-менеджменту [60].

Державне регулювання банківської діяльності в Україні здійснюється передусім Національним банком України (НБУ), який виконує функції макропруденційного нагляду, визначає обов'язкові економічні нормативи, контролює достатність капіталу, ліквідність і платоспроможність установ. Крім того, важливу роль відіграють Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), Міністерство фінансів України, а також профільні міжнародні інституції — МВФ, Світовий банк, ЄБРР. Взаємодія цих органів створює комплексну систему державного регулювання, яка має на меті не лише стабілізацію поточної діяльності банків, а й формування стійких умов для їхнього розвитку у довгостроковій перспективі [76].

Діяльність НБУ як центрального банку орієнтована на поєднання монетарних і пруденційних інструментів регулювання. З одного боку, через політику облікової ставки та управління грошовою масою НБУ впливає на ліквідність банків, а з іншого — встановлює нормативи капіталу, резервування, концентрації ризиків і валютної позиції. Система нормативів, визначена Положенням №368 (із змінами 2024 року), охоплює понад двадцять показників, серед яких ключові — норматив адекватності капіталу (H2), миттєвої ліквідності

(Н4), максимального кредитного ризику (Н7), відкритої валютної позиції (Н13). Дотримання цих нормативів є передумовою підтримання стійкості банків навіть за умов кризових коливань [86].

Одним із найважливіших інструментів державного впливу є макропруденційна політика, яка спрямована на запобігання системним ризикам. Вона включає моніторинг концентрації кредитних ризиків, контроль за обсягами іноземного фінансування, обмеження швидкого зростання споживчого кредитування та введення контрциклічних буферів капіталу. Зокрема, у 2023 році НБУ відновив застосування контрциклічного буфера капіталу на рівні 0,5 %, що дало змогу банкам накопичити резерви для можливих кризових періодів.

Важливою складовою державного регулювання є також система гарантування вкладів фізичних осіб, що формує основу довіри до банківської системи. У 2024 році ФГВФО гарантував повне відшкодування коштів вкладників у межах тимчасового воєнного режиму, що суттєво зміцнило стабільність депозитної бази. Відновлення довіри населення до банків стало одним із ключових факторів стабілізації ліквідності сектору [73].

Ефективність державного регулювання значною мірою залежить від його відповідності міжнародним стандартам банківського нагляду. Найвідомішими є Базельські угоди I–III, розроблені Базельським комітетом з банківського нагляду. Вони визначають принципи достатності капіталу, управління ризиками, прозорості звітності та ліквідності. Порівняння ключових елементів міжнародного та національного регулювання наведено в таблиці 4.3.

**Таблиця 4.3 – Узагальнення відповідності принципів Базель III
нормативній системі НБУ**

Напрямок регулювання	Вимоги Базель III	Практика НБУ (2024 р.)	Рівень імплементації	Авторське узагальнення
Адекватність капіталу	8–10,5 %	10–12 %	Високий	Україна застосовує жорсткіший підхід,

				що зміцнює стійкість сектору.
Лeverидж	$\geq 3 \%$	5 %	Повна відповідність	Надмірний запас безпеки знижує ризики надмірного кредитного розширення.
Ліквідність (LCR, NSFR)	Дві групи показників	Повне впровадження з 2021 р.	Високий	Забезпечує стійкість до коротко- та довгострокових шоків.
ICAAP	Внутрішня оцінка капіталу	Запроваджено з 2023 р.	Високий	Підсилює ризик-орієнтований підхід.
Публічність (Pillar III)	Розкриття ризиків	Запроваджено, але потребує розширення	Середній	Необхідне підвищення прозорості для інвесторів.
Контрциклічні буфери	0–2,5 %	0,5 %	Частковий	Потребує адаптації до циклічності української економіки.

Джерело: складено автором за даними [25; 56].

Як видно з таблиці 4.3, українська система банківського регулювання значною мірою відповідає базовим принципам міжнародної практики. Найбільш прогресивними напрямками є впровадження механізмів ICAAP, LCR/NSFR та системи лeverиджу, які забезпечують підвищену прозорість та стабільність фінансової системи. Водночас залишається необхідність у подальшій гармонізації вимог щодо публічності звітності, формування контрциклічних буферів і посилення координації між НБУ, Мінфіном та ФГВФО.

Поряд із внутрішнім регулюванням, істотний вплив на стійкість банків справляє міжнародна фінансова інтеграція. Участь України в програмах Міжнародного валютного фонду, Європейського банку реконструкції та розвитку, Світового банку сприяє зміцненню довіри іноземних інвесторів і формує зовнішні джерела капіталу для підтримки банківської системи. Зокрема, у 2023–2024 роках міжнародні фінансові організації надали Україні понад 6 млрд дол. цільових кредитів для стабілізації фінансового сектору, з яких 2,2 млрд були спрямовані на гарантування ліквідності державних банків [59].

Важливо відзначити роль міжнародного досвіду у формуванні регуляторних інновацій. Країни ЄС, США та Канада демонструють практики, які можуть бути адаптовані в Україні з урахуванням специфіки ринку. Наприклад, у ЄС діє модель Single Supervisory Mechanism (SSM), що передбачає централізований банківський нагляд ЄЦБ; у США функціонує Federal Reserve System (Fed) із багаторівневою системою пруденційного контролю; у Канаді ключову роль відіграє Office of the Superintendent of Financial Institutions (OSFI), який поєднує функції регулятора і аналітичного центру [85]. Порівняльна характеристика цих моделей наведена в таблиці 4.4.

Таблиця 4.4 – Узагальнення міжнародних моделей регулювання банківської стійкості

Країна/регіон	Регулятор	Ключові інструменти	Можливість адаптації	Авторська інтерпретація
ЄС	SSM / ЄЦБ	Європейські буфери, стрес-тести	Висока	Підходить для гармонізації з майбутнім вступом України до ЄС.
США	Federal Reserve, FDIC	Лeverидж, страхування депозитів	Висока	Корисно для розвитку механізмів захисту вкладників.
Канада	OSFI	Превентивний нагляд	Середня	Підходить для удосконалення ризик-контролю.
Велика Британія	PRA, FCA	Розділення банківських ризиків	Висока	Може застосовуватися для великих держбанків.
Україна	НБУ, ФГВФО	Національні нормативи, Базель III	Висока (з потребою гармонізації)	Має потенціал до поглиблення макропруденційних інструментів.

Джерело: складено автором за матеріалами [58; 25].

Аналіз показує, що найуспішніші моделі державного регулювання поєднують макропруденційні інструменти (нагляд на рівні системи) та мікропруденційні заходи (контроль окремих банків). Саме синергія цих підходів забезпечує стабільність банківського сектору навіть у періоди глобальних фінансових шоків. В Україні поступово впроваджується подібна система, у межах якої НБУ здійснює макропруденційний нагляд, а внутрішні служби банків

— операційний моніторинг ризиків і капіталу. Враховуючи проведений аналіз, у межах дослідження узагальнено існуючі підходи до банківського регулювання та інтегровано три ключові складові — міжнародні стандарти, національне регулювання та внутрішні механізми контролю банків. На цій основі сформовано інтегральну схему, що відображає логіку забезпечення фінансової стійкості банківського сектору. (рис. 4.3).

Рисунок 4.3 – Інтегральна схема взаємодії міжнародних стандартів, державного регулювання

Джерело: складено автором за матеріалами [25; 56;58].

Запропонована інтегральна схема дозволяє комплексно оцінити взаємодію регуляторних рівнів та їхню роль у формуванні стійкості банків. Її використання у практиці аналізу забезпечує системне бачення впливу зовнішніх стандартів, державної політики та внутрішнього ризик-менеджменту на стабільність банківської системи.

Узагальнивши викладені підходи, запропоновано інтегровану методику оцінювання фінансової стійкості банків, яка поєднує три методи: нормативний, ризик-орієнтований та агрегований структурний аналіз. Така інтеграція

забезпечує комплексну оцінку стійкості та формує інформаційну основу для прийняття регуляторних рішень

Запропонована модель має практичну придатність і може бути впроваджена у системи внутрішнього контролю банків України як інструмент оцінки ризикового профілю і визначення оптимального обсягу капітального буфера, що дозволить підвищити рівень фінансової стійкості та адаптивності банків до кризових умов.

Отже, державне регулювання у поєднанні з міжнародним досвідом створює фундамент для довгострокової стабільності банківської системи України. Важливим є не лише механічне перенесення норм Базельських угод, а й адаптація їх до національних умов, з урахуванням рівня розвитку ринку, макроекономічних ризиків та особливостей післявоєнного відновлення економіки. Подальша інтеграція з європейським фінансовим простором, посилення незалежності НБУ, підвищення прозорості звітності та формування ризик-орієнтованої культури управління є ключовими напрямками зміцнення фінансової стійкості банків України у середньостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

Фінансова стійкість банківської системи є ключовим елементом економічної безпеки держави та визначальним чинником стабільності фінансового сектору в умовах воєнних загроз, інфляційного тиску та структурних дисбалансів. Проведене дослідження дало змогу комплексно розкрити теоретичні засади формування фінансової стійкості банків, оцінити її сучасний стан в Україні, здійснити поглиблений аналіз діяльності п'яти найбільших банків та сформулювати авторські пропозиції щодо її зміцнення.

У результаті дослідження наукових підходів до визначення сутності фінансової стійкості банків встановлено, що в економічній літературі ця категорія трактується багатовимірно — як здатність банку зберігати платоспроможність, ліквідність та ефективність діяльності в умовах нестабільного економічного середовища. Узагальнення підходів дозволило розглядати фінансову стійкість як динамічну характеристику, що формується під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів.

Дослідження теоретичних засад формування фінансової стійкості банків показало, що вона ґрунтується на збалансованості між рівнем ризику, капіталізацією, ліквідністю та прибутковістю. Визначено, що ефективне поєднання регуляторних вимог, фінансово-аналітичних методів та управлінських рішень є ключовою передумовою забезпечення стійкого функціонування банків.

Аналіз теоретичних факторів впливу на фінансову стійкість банківських установ дозволив виокремити внутрішні та зовнішні чинники. До внутрішніх належать структура активів і пасивів, якість управління та рівень ризик-менеджменту, тоді як зовнішні фактори пов'язані з макроекономічною ситуацією, політичною стабільністю та станом фінансового ринку.

У роботі обґрунтовано методику та систему показників оцінювання фінансової стійкості банків, яка базується на використанні коефіцієнтів капіталізації, ліквідності, якості активів та прибутковості. Запропонований

підхід дозволяє комплексно оцінити фінансовий стан банків та виявити потенційні ризики їх діяльності.

Дослідження можливостей застосування CAMELS-моделі, коефіцієнтного аналізу та рейтингових оцінок показало, що поєднання зазначених інструментів забезпечує більш повну та об'єктивну оцінку фінансової стійкості банків. CAMELS-модель дозволяє здійснити системний аналіз, тоді як коефіцієнтний та рейтинговий підходи доповнюють її кількісними оцінками.

Проведена емпірична оцінка фінансової стійкості провідних банків України за 2020–2024 роки засвідчила, що банківська система загалом зберегла платоспроможність і виконання ключових нормативів, незважаючи на складні макроекономічні та воєнні умови. Водночас між банками спостерігаються суттєві відмінності у рівні капіталізації, ліквідності та якості активів.

У процесі дослідження визначено внутрішні та зовнішні фактори, які найбільш суттєво впливають на зміну показників фінансової стійкості банків. Встановлено, що ключовими внутрішніми чинниками є якість кредитного портфеля та ефективність управління ризиками, а серед зовнішніх — макроекономічна нестабільність і воєнні ризики.

Порівняльний аналіз отриманих результатів дозволив виявити проблемні зони фінансової стійкості банків, зокрема високий рівень проблемних кредитів, нерівномірність капіталізації та залежність окремих установ від державної підтримки. Це свідчить про необхідність посилення внутрішніх механізмів управління фінансовою стійкістю.

На основі проведеного аналізу розроблено практичні рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості банків України, які передбачають оптимізацію структури активів, посилення управління кредитними ризиками, підвищення рівня капіталізації та диверсифікацію джерел фінансування з урахуванням міжнародного досвіду.

Здійснений комплексний аналіз показників фінансової стійкості банків у динаміці відповідно до структури третього розділу підтвердив наявність як позитивних тенденцій, так і системних ризиків у розвитку банківського сектору.

Динамічний підхід дозволив простежити вплив кризових явищ на ключові фінансові індикатори.

Узагальнення методичних підходів до оцінювання фінансової стійкості, дало змогу інтегрувати існуючі інструменти аналізу в єдиний методичний підхід. Така інтеграція підвищує аналітичну цінність оцінювання та сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень. Підсумовуючи, можна зазначити, що фінансова стійкість банківської системи України у 2020–2024 рр. суттєво зміцнилася, однак її подальший розвиток визначатиметься ефективністю регуляторної політики НБУ, здатністю банків модернізувати системи ризик-менеджменту та стійкістю макроекономічного середовища. За результатами оцінювання визначено ключові проблеми фінансової стійкості банків та сформовано авторські пропозиції щодо її підвищення. Реалізація запропонованих заходів сприятиме зміцненню банківської системи України та підвищенню її стійкості в умовах нестабільного економічного середовища та місце фінансової стійкості банків у системі фінансової безпеки держави; класифікація внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на фінансову стійкість банківських установ; система показників і методів оцінювання фінансової стійкості банків; етапи методики оцінювання фінансової стійкості банків; динаміка основних показників діяльності банківської системи України; аналіз показників капіталізації, ліквідності, прибутковості та якості активів банків України за 2020–2024 роки; результати оцінювання фінансової стійкості провідних банків України за коефіцієнтним аналізом; результати оцінювання фінансової стійкості банків за CAMELS-моделлю; рейтингове порівняння фінансової стійкості банків України; напрями та заходи підвищення фінансової стійкості банків України в умовах нестабільного економічного середовища середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф'єва О., Пілецька С., Лістрова М. Формування конкурентної стратегії підприємства в системі антикризового управління // Економіка та суспільство. – 2022. – № 43. – DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-35> (дата звернення: 6.09.2025).
2. АТ «Ощадбанк». Основні результати діяльності за 2023 рік. URL: <https://www.oschadbank.ua/en/news/najbilsa-mereza-viddilen-zrostanna-kreditnogo-portfela-rozvitok-premium-obslugovuvanna-ta-didzital-kanaliv-golovni-rezultati-2023-roku-v-rozdribnomu-biznesi-osadu> (дата звернення: 6.09.2025).
3. АТ «Ощадбанк». Річна фінансова звітність за 2023 рік. URL: <https://www.oschadbank.ua/en/news/osadbank-opublikuvav-ricnij-finansovij-zvit-za-2023-rik-pidtvrdzenij-zovnisnim-auditorom-ta-zatvrdzenij-akcionerom> (дата звернення: 6.09.2025).
4. АТ «Ощадбанк». Фінансова звітність (МСФЗ) за 2022–2024 рр. URL: <https://www.oschadbank.ua/en/finansova-zvitnist> (дата звернення: 6.09.2025).
5. АТ «ПриватБанк». Інтегрований річний звіт за 2023 рік. URL: https://static.privatbank.ua/files/2023_Integrated_Report_PrivatBank_ENG.pdf (дата звернення: 6.09.2025).
6. АТ «ПриватБанк». Інтегрований річний звіт за 2024 рік. URL: <https://static.privatbank.ua/files/ricnyy-zvit-za-2024.pdf> (дата звернення: 6.09.2025).
7. АТ «ПриватБанк». Консолідована фінансова звітність станом на 31.12.2022 року. URL: <https://static.privatbank.ua/files/doc2-15052023-Report-2022.pdf> (дата звернення: 6.09.2025).
8. АТ «ПриватБанк». Консолідована фінансова звітність станом на 31.12.2024 року. URL: <https://static.privatbank.ua/files/ConsolidatedFinZvit2024.pdf> (дата звернення: 6.09.2025).

9. АТ «Укрексімбанк». Фінансова звітність (МСФЗ) за 2022–2023 роки. URL: <https://www.eximb.com/ukr/about/financial-statements/> (дата звернення: 6.09.2025).
10. АБ «Укргазбанк». Звіт про огляд фінансової звітності за 2 кв. 2024 року. URL: https://www.ukrgasbank.com/upload/Report_ENG_2Q2024.pdf (дата звернення: 6.09.2025).
11. АБ «Укргазбанк». Міжнародна фінансова звітність за 1 кв. 2024 року. URL: https://www.ukrgasbank.com/upload/Signed_1kv_ENG.pdf (дата звернення: 6.09.2025).
12. АБ «Укргазбанк». Annual and Sustainability Report 2023. URL: https://www.ukrgasbank.com/upload/file/ugb_annualreport_2023.pdf (дата звернення: 6.09.2025).
13. Ангел Є. Інновації під час війни не на часі, але як без них відновити країну? URL: <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/innovatsiji-pid-chas-vijni-ne-na-chasi-ale-jak-bez-nikh-vidnoviti-krajinu.html> (дата звернення: 6.09.2025)
14. Барановський О. І. Філософія безпеки : монографія : у 2 т. – Київ : УБС НБУ, 2014. – Т. 2 : Безпека фінансових інститутів. – 715 с.
15. Гарбар Є. С. Фактори впливу на фінансову стійкість банку в умовах нестабільного економічного середовища // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2015. – Вип. 1 (45). – Т. 1. – С. 184–187.
16. Добринь С. В., Убілава І. Б. Аналіз впливу факторів фінансової безпеки на фінансову стійкість банків // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 92–96.
17. Державна служба статистики України. Офіційний веб-сайт URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 6.09.2025).
18. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія. – Київ : КНТЕУ, 2001. – 309 с.

19. Каленюк І. С., Унінець І. М. Екосистема смарт-економіки в глобальному середовищі // Стратегія економічного розвитку України. – 2021. – № 49. – С. 5–20.
20. Коваленко В. В. Методичні підходи до визначення рівня фінансової стійкості банківської системи // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 7. – С. 235–236.
21. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика : монографія. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 228 с.
22. Корженко К. А. Підходи до класифікації факторів, що впливають на стійкість банківської установи // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2015. – Вип. 12, ч. 1. – С. 191–195. – URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_12/48.pdf (дата звернення: 6.09.2025).
23. Мирошнік Д., Богуславська С. Аналіз ризиків та стратегій управління ними в банківській сфері в умовах фінансової нестабільності // Економіка та суспільство. – 2024. – № 61. – DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-42> (дата звернення: 6.09.2025).
24. Мстоян К. В. Надійність банку: сутність, складові та фактори впливу // Ефективна економіка. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1142> (дата звернення: 6.09.2025).
25. Національний банк України. Офіційний вебсайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/> (дата звернення: 6.09.2025).
26. Примостка Л. О. Вплив економічних циклів на банківську діяльність // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». – 2017. – № 4 (32). – С. 175–180.
27. Рейтинг фінансової стійкості банків. URL: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/> (дата звернення: 6.09.2025).

28. Рейтинг українських банків – 2020. URL: <https://mind.ua/publications/20207884-rejting-ukrayinskih-bankiv-2020> (дата звернення: 6.09.2025).
29. Рисін В. В., Біда А. П. Фінансова стійкість банку: чинники та особливості забезпечення // Ефективна економіка. – 2021. – № 3. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8731>. – DOI: 10.32702/2307-2105-2021.3.1 (дата звернення: 6.09.2025).
30. Шелудько Н. М. Управління фінансовою стійкістю комерційних банків : монографія. – Київ : Інститут економіки НАН України, 2002. – 228 с.
31. Черкасова М. В. Теоретичні засади стратегії та стратегічного управління у банківській сфері // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2021. – № 3–4 (78–79). – С. 132–141.
32. Чуб О. В. Розвиток Інтернет-банкінгу в глобальному середовищі URL: <https://nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 6.09.2025).
33. Яременко О. Р., Беренич А. В. Механізм управління та фактори впливу на фінансову стійкість банку // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 20. – С. 918–923. – URL: <http://globalnational.in.ua/archive/20-2017/186.pdf> (дата звернення: 6.09.2025).
34. Arpa M., Giulini I., Ittner A., Pauer F. The influence of macroeconomic developments on Austrian banks: implications for banking supervision // BIS Papers chapters. – 2001. – Vol. 1. – P. 91–116.
35. Baranovskyi O. I. Stability of the banking system of Ukraine // Finances of Ukraine. – 2007. – No. 9. – P. 75–87.
36. Bikker J., Hu H. Cyclical patterns in profits, provisioning and lending of banks and procyclicality of the new Basel capital requirements // Banca Nazionale del Lavoro Quarterly Review. – 2002. – Issue 221. – P. 143–175.
37. Dzyublyuk O. V. (Ed.). Monetary and credit regulation in the mechanism of ensuring macroeconomic stabilization and efficiency of functioning of the banking system of Ukraine. – Ternopil : TNEU, 2014.

38. European Bank for Reconstruction and Development. EBRD extends risk cover to Raiffeisen Bank Ukraine. URL: <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/news/2025/ebrd-extends-risk-cover-to-raiffeisen-bank-ukraine-to-enable-eur.html> (дата звернення: 6.09.2025).
39. Evans O., Leone A. M., Gill M., Hilbers P. Macroprudential Indicators of Financial System Soundness. – Washington DC : IMF, 2000. – 49 p.
40. Factors of influence on the financial stability of banks in Ukraine // *Ekonomichnyy Analiz*. – 2024. – Vol. 34, No. 2. – P. 141–157. – URL: <http://econa.wunu.edu.ua/index.php/econa/article/view/5957> (дата звернення: 6.09.2025).
41. Faluta A. V. Financial stability of banks in Ukraine. – 2007. – P. 293–297. – URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/ee72ff80-d52d-4bf4-8666-fe1ca8d550b9/content> (дата звернення: 6.09.2025).
42. Hobfoll S. E. Conservation of resources: A new attempt at conceptualizing stress // *American Psychologist*. – 1989. – Vol. 44, No. 3. – P. 513–524.
43. Ivashchuk O. O. Stability of the banking system as an indicator of macroeconomic stabilization // *Scientific Notes of the National University "Ostroh Academy". Economy*. – 2013. – No. 23. – P. 285–289.
44. Mayer J. D., Salovey P. Emotional Intelligence and the Construction and Regulation of Feelings // *Applied and Preventive Psychology*. – 1995. – Vol. 4. – P. 197–208.
45. Pesola J. The Role of Macroeconomic Shocks in Banking Crises // *Bank of Finland Discussion Paper*. – 2001. – No. 6/2001. – 64 p.
46. Raiffeisen Bank International. Annual Financial Report 2022. URL: <https://www.rbinternational.com/content/dam/rbi/ho/investors/results-reports/annual-reports/rbi/2022%20Annual%20Financial%20Report%20-%20printer%20friendly.pdf> (дата звернення: 6.09.2025).
47. Salovey P., Mayer J. D. Emotional intelligence // *Imagination, Cognition and Personality*. – 1990. – Vol. 9(3). – P. 185–211.

48. Sheludko N. M. Управління фінансовою стійкістю комерційних банків : монографія. – К. : Institute of Economics, NAS of Ukraine, 2002. – 228 p.
49. Vovchenko O. S. Classification of factors of the macroeconomic environment of commercial banks // Scientific Bulletin of the Poltava University of Consumer Cooperation of Ukraine. – 2009. – No. 3(34). – P. 99–102. – URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/786/1/2.pdf> (дата звернення: 6.09.2025).
50. Vovchenko O. S., Yegorycheva S. B. Financial stability of banks in a dynamic macroeconomic environment: Monograph. – Poltava : PUET, 2021. – 233 p. – URL: https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/9526/1/Монографія_2021.pdf (дата звернення: 6.09.2025).
51. Про затвердження Положення про порядок регулювання діяльності банків в Україні : постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368 (зі змінами та доповненнями). Офіційний вісник України. 2001. № 37. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> (дата звернення: 03.11.2025).
52. Звіт про фінансову стабільність : за червень 2024 року / Національний банк України. Київ : НБУ, 2024. 146 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H1.pdf (дата звернення: 03.11.2025).
53. Основні показники діяльності банків України : офіційна статистика / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 03.11.2025).
54. Methodology for Stress Testing of Ukrainian Banks (2023 Update) / National Bank of Ukraine. Kyiv : NBU, 2023. 42 p. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/nbu-framed-stress-testing-methodology-for-ukrainian-banks> (дата звернення: 03.11.2025).
55. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems / Basel Committee on Banking Supervision. Basel : Bank for

International Settlements, 2011 (revised 2019). 77 p. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf> (дата звернення: 03.11.2025).

56. Ukraine: Financial Sector Assessment Program – Technical Note on Stress Testing the Banking Sector / IMF. Washington, D.C. : International Monetary Fund, 2019. IMF Country Report No. 19/321. 48 p. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2019/10/02/Ukraine-Financial-Sector-Assessment-Program-Technical-Note-on-Stress-Testing-the-Banking-48716> (дата звернення: 03.11.2025).

57. Mapping Ukraine's Financial Markets and Corporate Governance Framework for a Sustainable Recovery / OECD. Paris : OECD Publishing, 2025. 168 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/01/mapping-ukraine-s-financial-markets-and-corporate-governance-framework-for-a-sustainable-recovery_ba6fc369/866c5c44-en.pdf (дата звернення: 03.11.2025).

58. Macprudential Policy Framework for Emerging Economies / IMF. Washington, D.C. : International Monetary Fund, 2022. 77 p. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers> (дата звернення: 03.11.2025).

59. Transition Report 2023–24: Transitions Big and Small / EBRD. London : European Bank for Reconstruction and Development, 2023. 156 p. URL: <https://www.ebrd.com/publications/transition-report> (дата звернення: 03.11.2025).

60. Financial Soundness Indicators: Compilation Guide / IMF. Washington, D.C. : International Monetary Fund, 2019. 412 p. URL: <https://www.imf.org/en/Data/Publications/Manuals-Guides> (дата звернення: 03.11.2025).

61. Шелудько Н. М. Фінансова стійкість банків та механізми її забезпечення : монографія. Київ : КНЕУ, 2013. 230 с.

62. Примостка Л. О. Управління банківськими ризиками : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2007. 600 с.

63. Коваленко В. В., Коренєва О. Г., Черкашина К. Ф., Крухмаль О. В. Стійкість комерційного банку : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014.

107 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/36102> (дата звернення: 03.11.2025).

64. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія. Київ : КНТЕУ, 2004. 759 с.

65. Рисін В. В., Біда А. П. Система раннього попередження втрати фінансової стійкості банківських установ. Фінанси України. 2022. № 4. С. 71–88. URL: <http://finukr.org.ua> (дата звернення: 03.11.2025).

66. Корженко К. А. Система ризик-менеджменту як фактор підвищення фінансової стійкості банків. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2023. Вип. 1 (48). С. 192–203. DOI: 10.55643/fcaptr.1.48.2023.3919. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3919> (дата звернення: 03.11.2025).

67. Вдовенко Л. О., Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість банків України в умовах війни. Бізнес Інформ. 2023. № 3. С. 265–272. DOI: 10.32983/2222-4459-2023-3-265-272.

68. Дзюблюк О. В., Михайлюк Р. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2009. 316 с.

69. Береславська О. І., Бондар О. П. Оцінка фінансової стійкості банків в умовах невизначеності. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 21. С. 67–72. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.21.67.

70. Мстоян К. В. Підходи до визначення та оцінювання фінансової стійкості банків у післякризовий період. Фінансовий простір. 2023. № 2 (50). С. 44–57. DOI: 10.18371/fp.2(50).2023.282405.

71. Рейтинг надійності банків України 2024 / Mind.ua. URL: <https://mind.ua/publications/20260871-rejting-nadijnosti-bankiv-ukrayini-2024> (дата звернення: 03.11.2025).

72. Casu B., Girardone C., Molyneux P. Introduction to Banking. 2nd ed. Harlow : Pearson Education, 2015. 576 p.

73. Огляд банківського сектору : лютий 2024 року / Національний банк України. Київ : НБУ, 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-lyutiy-2024-roku> (дата звернення: 03.11.2025).

74. Показники якості активів банківської системи. Непрацюючі кредити (NPL). Національний банк України: офіційне інтернет-представництво. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#6> (дата звернення: 06.11.2025).

75. Асоціація українських банків : офіційний вебсайт. URL: <https://aub.org.ua> (дата звернення: 03.11.2025).

76. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб : офіційний вебсайт. URL: <https://www.fg.gov.ua> (дата звернення: 03.11.2025).

77. Rose P. S., Hudgins S. C. Bank Management & Financial Services. 9th ed. New York : McGraw-Hill Education, 2013. 784 p.

78. Консолідований баланс банківської системи України станом на 1 серпня 2025 року. Національний банк України: офіційне інтернет-представництво. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 06.11.2025).

79. Mishkin F. S., Eakins S. G. Financial Markets and Institutions. 9th ed. Boston : Pearson, 2018. 672 p.

80. Finway. 2025. URL: <https://finway.com.ua> (дата звернення: 06.11.2025).

81. Державна програма доступного житла «Оселя». Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zhytlova-polityka-ta-zhytlovo-komunalne-gospodarstvo/finansuvannya-budivnictva-dostupnogo-zhitla/programa-yeoselya/> (дата звернення: 06.11.2025).

82. Кредитування реального сектору економіки: тенденції та виклики 2024–2025 років. Асоціація українських банків: аналітичний огляд. URL: https://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=69742 (дата звернення: 06.11.2025).

83. Стан іпотечного кредитування в Україні у 2024–2025 роках. Асоціація українських банків. Київ, 2025. URL: <https://aub.org.ua> (дата звернення: 06.11.2025).

84. Стрес-тестування банківської системи: методологія та практика застосування. Національний банк України: аналітичні матеріали. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/stress-testing> (дата звернення: 06.11.2025).

85. Міжнародний досвід банківського регулювання та нагляду: можливості адаптації в Україні. Асоціація українських банків: аналітична записка. Київ, 2024. URL: <https://aub.org.ua> (дата звернення: 06.11.2025).

86. Про затвердження Положення про порядок розрахунку економічних нормативів та застосування заходів впливу за їх невиконання: постанова Правління Національного банку України від 04.02.2009 № 368 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0329-09> (дата звернення: 06.11.2025).

87. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems. Basel Committee on Banking Supervision. Bank for International Settlements, 2011. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs189.htm> (дата звернення: 06.11.2025).

88. Огляд процентного ризику банківської системи України за 2024 рік. Національний банк України. Київ, 2025. 36 с. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/interest-rate-risk> (дата звернення: 06.11.2025).

89. Risk Data Aggregation and Reporting: Implementation Guide. Risk Management Association, 2022. URL: <https://www.rmahq.org> (дата звернення: 06.11.2025).